Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Lea Kreinin

LIHTSUSTATUD UUDISTEKSTIDE KASUTAMINE ISESEISVAKS LUGEMISEKS EESTI KEELE TEISE KEELENA ÕPPES

Magistritöö

Juhendaja Mare Kitsnik (PhD)

Kaasjuhendaja Maigi Vija (MA)

Tartu 2024

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva magistritöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi magistritöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Lea Kreinin

SISUKORD

SISSEJUHATUS 6

1. ISESEISVA LUGEMISE JA LIHTSUSTATUD LUGEMISTEKSTIDE ROLL TEISE KEELE OMANDAMISEL 8

1.1. Lugemine kui teksti mõistmise protsess 8

1.2. Lugemismaterjal iseseisvaks lugemiseks. Lihtsus vs autentsus 10

1.3. Lihtsustatud lugemisvara eesti keeles 12

1.4. Erivajadustega lugejate jaoks lihtsustatud tekstide kasutamine teise keele õppeks 14

2. TEKSTIDE LIHTSUSTAMINE 16

2.1. Tekstide lihtsustamise põhjused 16

2.2. Tavakeele lihtsustatud variandid 17

2.2.1. Selge keel 17

2.2.2. Lihtne/lihtsustatud keel ja arekeel 18

2.3. Keele lihtsustamise põhimõtted erinevates keeltes 20

2.3.1. Soome arekeele printsiibid 21

2.3.2. Inglise keel, *Simple as This* 22

2.3.3. Lihtne saksa keel 23

2.3.4. Arekeele printsiibid eesti keeles 23

2.4. Lihtsustatud keel ja arekeel kui keelesisene tõlkimine 24

2.5. Arekeele funktsioonid 25

3. UURIMISMATERJAL JA MEETODID 28

3.1. Lihtsas keeles uudistelehed 28

3.2. EKR keeletasemete kirjeldused ja Sõnaveebi tööriistad 30

3.2.1. EKR keeletasemete kirjeldused 30

3.2.2. Sõnaveebi tööriistad 31

3.3. Veebiküsitlus keeleekspertidele 34

3.4. Uudistekstide analüüs Soome arekeele mõõtmisvahendiga 35

4. TULEMUSED 36

4.1. Uudislehtede tutvustus ja koostamispõhimõtted 36

4.1.1. ERR Lihtsad uudised 36

4.1.2. Easy-uudised (Eesti.life veebilehel) 37

4.1.3. Lihtsaskeeles.ee uudised 38

4.1.4. Kokkuvõte uudiste valmimisprotsessist 39

4.2. Tekstide hindamine Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeletasemete kirjelduste põhjal ning Sõnaveebi tööriistadega 40

4.2.1. Analüüs EKR skaalade järgi 40

4.2.2. Uudistekstide analüüs Sõnaveebi tööriistadega· 41

4.3. Ekspertide hinnang uudistekstidele 43

4.3.1. ERR lihtsad uudised 44

4.3.2. Easy-uudised 45

4.3.3. Lihtsas keeles uudised 46

4.3.4. Keele lihtsustamise peamised printsiibid ekspertide arvates 47

4.4. Uudiste analüüs soome arekeele printsiipide järgi 49

5. KOKKUVÕTE 52

5.1. Kolme uudistelehe analüüs 52

5.2. Lihtsas keeles tekstide koostamise põhimõtted 54

5.3. Edasised suunad 55

Kirjandus 57

LIHTSAS KEELES KOKKUVÕTE 64

USE OF SIMPLIFIED NEWS TEXTS FOR INDEPENDENT READING IN ESTONIAN AS A SECOND LANGUAGE LEARNING. SUMMARY. 65

LISAD 67

Lisa 1. Küsimustik uudislehtede toimetajatele 67

Lisa 2. Keeleekspertide küsimustik Google Forms keskkonnas 68

Lisa 3. EKR lugemisskaalade tasemekirjeldused A1-B2 75

Lisa 4. Uudistekstide võrdlus Soome arekeele printsiipidest lähtuvalt 77

SISSEJUHATUS

Olen õpetanud eesti keelt võõrkeele ja teise keelena paarkümmend aastat. Selle aja jooksul on pidevalt olnud mureks, mida pakkuda algtasemel õpilastele iseseisvaks lugemiseks. Senini on loodud vaid kaks A2 taseme lugemistekstide kogumikku: Linda Paltsi ja Monika Urbi "Meie elu" (Palts ja Urb 2020a,b ; Kitsnik jt 2022) ja minu koostatud "Margus, kass ja õunamoos" (Kreinin 2021, 2023).

Selleks, et keeleõppija oleks kursis ka Eestis toimuvaga ning saaks teavet Eesti kultuuri, ühiskonna, majanduse jm kohta, peaks lugema uudiseid. Kahjuks on uudistekeel väga keeruline – komplitseeritud lauseehitus, palju lauselühendeid ja nominalisatsiooni, kohati bürokraatlik, siis taas kõnekeelne või arhailine keelekasutus jms (vt ka Kasik 2002). Algajatel keeleõppijatel on raskusi uudistest arusaamisega ja liiga keeruline tekst võtab neilt lugemise isu.

Keele lihtsustamise juurde jõudsin selle kaudu, et hakkasin kirjutama lihtsas keeles tekste oma õpilastele. Ühel hetkel tekkis mul ka võimalus kirjutada lihtsas keeles uudiseid veebilehe eesti.life projektis. Nii tekkis sellele peaaegu kaks aastat tagasi alamleht Easy-uudised (eesti.life/easy-uudised). Easy-uudised on mõeldud iseseisvaks lugemiseks, kuid neid saab kasutada ka keeletundides. Kõnelusest veebilehe haldajaga (18.04.2024) selgus, et eestikeelsete lihtsate uudiste alamlehte, mis küll hetkel on passiivses olekus, külastab endiselt üle 1000 külastaja kuus. Suur lugejate arv, hoolimata sellest, et leht ei uuene, näitab selgelt selliste tekstide vajalikkust keeleõppijaile. Hetkeseisuga on internetis lisaks veel kaks eestikeelset lihtsustatud uudiste võrguväljaannet. Oma töös võtangi vaatluse alla need kolm uudislehte: ERR lihtsad uudised, eesti.life/easy-uudised ja lihtsaskeeles.ee.

Selle töö eesmärk on uurida lähemalt lihtsas keeles uudistekstide koostamise põhimõtteid ja sobivust iseseisvaks lugemiseks teise keele õppes. Töös otsin vastust järgmistele uurimisküsimustele:

1. Mis keeletasemel on eesti keeles pakutavad lihtsustatud uudised Euroopa keeleõppe raamdokumendi tasemekirjelduste ja Sõnaveebi tööriista järgi?

2. Kuidas hindavad keeleeksperdid lihtsustatud uudiste keeletaset ja sobivust teise keele iseseisvaks lugemiseks?
3. Mil määral vastavad lihtsustatud uudised arekeele printsiipidele?
4. Milliseid soovitusi võiksid koostajad edaspidi järgida lihtsustatud eestikeelsete uudistekstide loomisel?

Töö koosneb teooriaosast, mille 1. peatükis vaatlen lugemise olemust teise keele õppes, keskendudes iseseisvale lugemisele väljaspool traditsioonilist keeletundi. Peatükis 2 tutvustan tekstide lihtsustamise põhjusi, tavakeele lihtsustatud variante, keele lihtsustamise printsiipe erinevates keeltes ja lihtsustatud keele erinevaid funktsioone. Peatükk 3 kirjeldab uurimismeetodeid ja -materjali. Analüüs peatükis 4 on jaotatud alapeatükkideks vastavalt kasutatud analüüsimeetoditele. Kokkuvõtte peatükis (ptk 5) teen analüüsi kokkuvõtte ja annan vastused uurimisküsimustele.

Hakkasin seda tööd kirjutama tänu huvile keele lihtsustamise vastu ning soovile sellest valdkonnast rohkem teada saada. Olen kindel, et tööst on tulevikus kasu uudistekstide lihtsustajatele, aga ka kõigile eesti keele teise keelena õpetajatele, kes vajavad praktilisi nõuandeid tekstide lihtsamaks ja õppijaile jõukohasemaks muutmisel. Kuna hetkel on ka toimumas üleminek eestikeelsele haridusele, siis loodetavasti saavad siit häid näpunäiteid õppetekstide lihtsustamiseks erinevate õppeainete õpetajad ja õppematerjalide loojad, kes rakendavad LAK-õppemeetodeid.

1. ISESEISVA LUGEMISE JA LIHTSUSTATUD LUGEMISTEKSTIDE ROLL TEISE KEELE OMANDAMISEL

Lugemine on üks lihtsamaid ja käepärasemaid viise, kuidas võõra keele juurde jõuda. Selleks pole vaja eelnevalt kokkulepitud õpetus- ega suhtlusaega ega ka sihtkeelt oskavaid vestluspartnereid, lugemisel saab igaüks valida omale sobiva tempo ja võtta nii palju aega kui vaja. Lugedes on võimalus alati tagasi minna ja arusaamatuks jäänud kohad teist-kolmandat korda üle lugeda. Lugeda saab nii traditsiooniliselt paberkandjalt (raamat, ajaleht, kuulutustulp jm) kui ka nutiseadmetest.

Küsimus on selles, mida keeleõppijaile lugemiseks pakkuda. Teise keele edukaks omandamiseks peavad õppijad saama võimalikult palju autentset, huvipakkuvat ja jõukohast keelelist sisendit (Krashen 1982). Samuti on keeleõppes oluline tutvuda õpitava keele ja kultuuriga laiemas mõttes ning üks võimalus selleks ongi lugemine. Lugemistekstid peaksid olema ennekõike lugejale jõukohased ja huvitavad (Kärtner 2000; Kitsnik jt 2022). Siinkohal tuleks eristada lugemist koos õpetajaga keeletunnis ja iseseisvat lugemist. Viimast saab teha iseseisvalt mistahes ajal ja kohas.

1.1. Lugemine kui teksti mõistmise protsess

Lugemine on oluline osaoskus teise keele õppimisel. Kui teise keele õppijad saavad suuremahulist keelelist sisendit, siis paraneb nende tekstimõistmine, laieneb sõnavara, paraneb oskus produtseerida suulist ja kirjalikku teksti ehk kokkuvõttes areneb üldine keeleoskus (vt ka Renandya ja Jacobs 2016; Kitsnik ja Melnikova 2023).

Lugemine on teksti mõistmise protsess. Seda protsessi segab teksti keerukus. Teksti keerukust on uurinud teadlane Jaan Mikk, kes on koostanud ka valemeid selle mõõtmiseks. Teksti mõistmise käigus toimub seoste loomine. Mida rohkem vajalikke seoseid lugemise protsessis moodustub, seda täielikum on teksti mõistmine (Mikk 1980: 9-13). Tema teooria kohaselt tuleb tekstis mõõta lausete keskmist pikkust ja nimisõnade abstraktsuse astet ning nende põhjal määrata teksti keerukus. J. Mikk (1980) eristab teksti mõistmisel kolme erinevat tasandit: sõnade mõistmine, lausete mõistmine ja teksti kui terviku mõistmine. Teises keeles lugemist ja teksti mõistmist mõjutavad tugevalt

erinevused emakeele ja õpitava keele vahel. Lingvistilised erinevused hõlmavad teksti kirjaviisi, selles leiduvaid fonoloogilisi, morfoloogilisi ja süntaktilisi erijooni. Näiteks kui õpitav keel on emakeelest keerukama morfoloogiaga või teistsuguse sõnajärjega, võtab lugemine rohkem aega ning selleks tuleb omandada uusi võtteid. Lisaks mõjutavad lugemist veel õppija arengulised ja hariduslikud eripärad ning sotsiokultuurilised erinevused, sest teksti tõlgendatakse lähtuvalt hariduslikust ja kultuuritaustast. (Grabe 2009: 18-19; Kikerpill 2010)

Uuringutest (Sooalu 2016; Kitsnik ja Sooalu 2020; Metslang jt 2013) on selgunud, et gümnaasiumiastme eesti keele tundides tegeldi lugemisoskuse arendamisega osaoskustest kõige enam, kuid loeti peamiselt õpikutekste ning lugemisülesanded olid üsna ühetaolised (teksti lugemine ja jutustamine, küsimustele vastamine, loetu kaaslastele tutvustamine), õpilased oleksid aga rohkem soovinud lugeda autentseid tekste, nt ajaleheartikleid. Samas on toodud välja, et õpilastele mõjub demotiveerivalt loetavate tekstide igavus ja elukaugus, pikkade tekstide andmine kodulugemiseks, igavad ja rasked ülesanded (tekstide tõlkimine, palju eksam-tüüpi ülesandeid). Grabe (2009) on leidnud, et tihti pole probleem mitte lugemisteksti raskuses, vaid valesti seatud lugemiseesmärkides.

Suhtumist teises keeles lugemisse mõjutavad suhtumine esimeses keeles lugemisse, varasem suhtumine teises keeles lugemisse, üldine suhtumine teise keelde, kultuuri ja inimestesse ning õppetunni keskkond (Kitsnik ja Melnikova 2023). Linda Palts ja Monika Urb (2020) on oma magistritöös vaadelnud muuhulgas ka tekstide huvitavust ning leidnud, et huvitavus on iseseisva lugemise puhul kõige olulisem kriteerium, sest kui huvi on olemas, on õppijatel ka tugev motivatsioon ja nad suudavad lugeda oma tasemest veidi raskemaid tekste.

Õpetajana olen samuti tähele pannud, et need õpilased, kes loevad hästi emakeeles, on tublid lugejad ka teises keeles. Grabe (2009) järgi on lugemisuuringud tõestanud, et kuigi lugemisel aset leidvad komplekssed kognitiivsed protsessid on samad sõltumata lugemiskeelest, siiski on teises keeles lugemisel ka mitmeid erinevusi ning see on palju keerukam protsess. Teksti keerukust iseloomustab kognitiivne ja lingvistiline keerukus.

Viimane on kognitiivse keerukuse osa ning jaguneb omakorda süsteemi keerukuseks (mida väljendab leksika) ja struktuuri keerukuseks (mida väljendavad morfoloogia ja süntaks). Kui kognitiivne keerukus on õppijast sõltuv, siis lingvistilise keerukuse määravad keele vormilised elemendid. (Bulte ja Housen 2012)

Võttes kokku eelpool öeldut, on selge, et lugemismaterjal, mis motiveeriks algtasemel teise keele õppijat lugema ka väljaspool kohustuslikku eesti keele tundi, peab olema eelkõige huvitav, aga kindlasti ka jõukohane, kergesti kättesaadav ja soovitavalt lühike.

1.2. Lugemismaterjal iseseisvaks lugemiseks. Lihtsus vs autentsus

Algtasemetel pole õppijad üldiselt veel suutelised tavakeele tekste lugema. Seega oleks algajate puhul oluline kasutada valdavalt lihtsustatud lugemistekste, kuigi osasid tekstitüüpe (kassatšekid, menüüd, sildid jm) saab kasutada ka lihtsustamata. Autentseid tekste saab kohandada keeleõppijaile tasemekohaseks, kui neid lühendada ning neis esinevaid keelekonstruktsioone ja mõttekäike lihtsamalt sõnastada, kuid seejuures ei tohi tekstid muutuda keeleliselt ega sisuliselt ebaloomulikuks (Kitsnik jt 2022; Crossley jt 2007).

Tekst võib olla kohandatud ja lihtsustatud autentsest tekstist, kasutades selleks vastava keeletaseme sõnaloendeid ja muid abimaterjale, aga tekst võib olla juba kirjutatud lihtsamas keeles. Mõlemal juhul sisaldavad sellised tekstid üldjuhul niisugust sõnavara, struktuure ja vorme, mida peetakse vastavale keeletasemele sobivaks. Tekstide lihtsustamisel on kaks moodust: struktuuriline ja intuitiivne lähenemine. Kui tekste lihtsustavad keeleõpetajad, siis kõige sagedamini nad lühendavad neid ja eemaldavad harvaesinevad sõnad oma parema äranägemise järgi. Kuna nad kasutavad selleks oma sisetunnet, siis võivad lõpptulemused olla väga suurte individuaalsete erinevustega. (Crossley jt 2012) Elektrooniliste korpuste kasutamine annaks tekstide lihtsustamisel palju ühtsema tulemuse (Long 2020).

Lugemismaterjali valik sõltub lugemise eesmärkidest. Suuremahuline lugemine (ingl *Extensive reading*) on teise keele õpetamises kasutatav lähenemisviis, mille käigus loevad õppijad sihtkeeles suures koguses lihtsustatud lugemismaterjale (Day ja Bamford 2002). Õppijad valivad lugemismaterjali ise ning loevad seda iseseisvalt, ilma õpetajate

abita. Nad loevad info otsimiseks, aga ka lõbu pärast. Lühidalt öeldes sarnaneb see tegevus ajaviitelugemisele oma emakeeles. Hetkel, kui lugemismaterjal muutub lugejatele igavaks või selle mõistmine käib üle jõu, on nad valmis sellest loobuma. Seetõttu on ka soovitatud, et ulatuslikuks klassiväliseks lugemiseks kasutatavad tekstid peaksid olema lugeja keeleoskuse tasemest natuke madalamad (nn *i miinus 1*, kus *i* märgib keeleoskust ja *miinus 1* taset, mis on sellest natuke madalam). Kui lugemismaterjal on üle õppijate keeleoskuse ja nõuab pingutust (nn *i pluss 1* tase , keeleoskusest veidi keerukama mõistetava sihtkeelse sisendi hüpotees, Krashen 1982; vt ka Kitsnik jt 2022), võib see mõjutada negatiivselt nii loetust arusaamist, motivatsiooni, ärevuse taset ja lõppkokkuvõttes ka suhtumist lugemisse. (Bay ja Damford 1998, 2002; Arai 2022) Samas on leitud, et kui materjal on huvitav, on õppijad nõus lugema ka natuke raskemat teksti (Kitsnik jt 2022).

Oluline on ka see, et lugemismaterjal ei tohiks olla üle õppijate kognitiivse mõistmisvõime ning õppijad peaksid saama lugemismaterjali ise valida (Kara 2019). See pole uus idee, sest juba Krashen rõhutab oma raamatus *The Power of Reading* suuremahulise lugemise rolli: "Kui [teise keele õppijad] loevad oma lõbuks, võimaldab see neil jätkata oma keeleoskuse parandamist ilma tundide ja õpetajateta, ilma õppimiseta ja isegi ilma vestluspartneriteta." (Krashen 1993: 84). Tavaliselt on õppijad harjunud tekste lugema, et loetu põhjal erinevaid tegevusi sooritada – vastata küsimustele, täita lünki, leida tekstist teatud sõnavorme jms. Kuid õppija ei peaks lugema vaid selleks, et pärast mingit ülesannet täita või küsimustele vastata, ta võiks lugeda lihtsalt oma huviks ja lõbu pärast. Sellisel juhul on eriti oluline, et loetav tekst oleks lisaks lihtsusele ka huvitav ja pakuks lugemiselamust.

Omaette küsimus on see, kui tähtis on loetava teksti autentsus. Kuni selle aastatuhande alguseni oli inglise keele teise keelena õpetamises valdav autentsete tekstide kasutamine. Väideti, et autentse teksti abil saab õppija normaalses kontekstis omandada õpitava keele struktuuri ja keelekasutuse (Berardo 2006). Erinevad uuringud (Berardo 2006; Mara ja Mohamad 2021) on näidanud, et autentse teksti lugemine tekitab õppijas positiivse tunde ja motiveerib teda veelgi rohkem lugema.

Viimasel ajal on üha rohkem hakatud väärtustama tekstide lihtsustamist, seda eriti

algtasemetel kuni B1 keeletasemeni (Crossley jt 2007; Bay ja Damford 2002). Keeleomandamise uurijad põhjendavad otsust ühelt poolt õppijakeele kognitiivsete eripäradega – õppijakeel on samuti lihtsustatud struktuuri, sõnavara ja grammatikaga ning õppijail on kergem lihtsustatud teksti mõista, sest sellised tekstid peegeldavad õppijate juba olemasolevaid teadmisi ja pakuvad uut materjali väikestes kogustes, minnes raskemaks järk-järgult. Mitmed uuringud on ka näidanud, et teise keele õppimisel on palju sarnast emakeele omandamisega, näiteks grammatikateemade omandamine toimub üldiselt kindlas järjestuses. (Crossley jt 2007; Hawkins 2001; Argus jt 2021)

Üldiselt jagatakse seisukohta, et keerulist ja pikka teksti tuleks lühendada ning rasked tarindid asendada, kuid sealjuures peaks tekst jääma siiski mõõdukalt autentseks, et see ei mõjuks tehislikuna ega kaotaks autentsele tekstile iseloomulikke jooni (vt näiteks Ilves 2008; Kitsnik jt 2022; Crossley jt 2007). A2 tasemel keeleoskaja suudab lihtsamal teemal lugemisteksti tundmatute sõnade ja väljendite ning ka teatud grammatiliste vormide tähendust aimata konteksti põhjal, seega võib lugemisteksti sõnavara ja grammatika kohati ületada A2 taseme keelekasutaja sõnavara ja grammatikat. B1 tasemel on õppija oskused veelgi suurenenud, kuid ka sellel tasemel jääb oluliseks lihtsus ja faktipõhisus (EKR 2023).

1.3. Lihtsustatud lugemisvara eesti keeles

Nagu eespool mainitud, on A keeletasemel oleval õppijal veel suuri raskusi autentsete tekstide mõistmisega, kuna neil tasemetel on väike sõnavara ja grammatiline pagas. See käib osaliselt ka B1 keeletaseme kohta (vt keeletasemete kirjeldusi selle töö osas 4.2.1). Eesti keele teise keelena õpikuid on mitmeid, neis on erinevaid lugemiseks mõeldud tekste. Järgnevalt tuleb jutttu sellest, mida võiks pakkuda algtasemel õppijatele veel iseseisvaks lugemiseks.

Eesti keeles on A2 tasemele ilmunud vaid kaks iseseisvaks lugemiseks mõeldud lisalugemismaterjali. Esimene neist on raamatuke „Meie elu", mille autorid on Linda Palts ja Monika Urb (Palts ja Urb 2020b). Raamatus on 32 blogipostituse vormis lugu, mida räägivad neli postitajat: pereema, pereisa, välistudeng ja noor naine. Lood on väga elulistel teemadel: toidud, spaakülastus, soolaleivapidu, jõulud, sportimine, puhkus,

Viljandi linn, suveetendused, telkimine, jaanipäev, Eesti filmid jm. Raamatu on Linda Palts illustreerinud rohkete piltidega, mis toetavad lugemist. Teos valmis autorite koostöös nii, et kõigepealt kirjutati tekstid valmis, keskendudes nende elulisusele ja huvitavusele ning kasutades teadlikult ka A2 tasemest mõnevõrra keerukamat keelt. Seejärel testiti tekste sihtrühmal (A taseme keeleõppijad), analüüsiti Sõnaveebi tekstianalüsaatoriga ning saadi tagasisidet juhendajalt. Kolmekordse tagasiside analüüsisid autorid läbi ning lühendasid ja lihtsustasid vastavalt sellele oma tekste. (Kitsnik jt 2022)

„Meie elu“ tekstides esineb teadlikult mõningaid veidi keerukamaid väljendeid ning kõik lood on kirjutatud lihtminevikus. Tekstide koostamisele eelnes põhjalik uurimistöö, mille käigus vaadeldi sarnaseid tekstikogumikke teistes keeltes ning tutvuti lugemisuuringutega. Tekstikogumiku autorid tegid ka õppijate ja õpetajate seas elektroonilise küsitluse kogumiku vajaduse kohta. Selle tulemusena selgus, et 87% õppijatest oli lisalugemistekstidest kindlasti huvitatud ja 13% võib-olla huvitatud. Põhjusena tõid vastajad välja võimalused harjutada keelt ka muul viisil kui vaid õpiku abil, arendada sõnavara, suurendada teadmisi Eesti kultuuri ja igapäevaelu kohta. Nimetati ka lugemise üldist meeldivust ja nauditavust. (Kitsnik jt 2022: 255)

Teine taoline raamat on samuti A2 tasemele mõeldud „Margus, kass ja õunamoos" (Kreinin 2021, 2023), mille kirjutasin Settle in Estonia kohanemisprogrammi A2 taseme õppematerjalide komplekti jaoks. Selle raamatukese nelja loo tegelane on väliseestlane Margus, kes räägib lihtsat eesti keelt ning alles õpib Eesti elu tundma. Teose valmimisprotsess oli eelnevalt kirjeldatust pisut erinev, sest autorina kirjutasin selle spontaanselt, vaid iseenda õpetamiskogemustele tuginedes. Ma ei testinud jutte sihtrühma peal ega kasutanud teksti raskuse hindamiseks Sõnaveebi tööriista. Ka süsteemne tagasiside puudus, seda andsid vaid mõned head kolleegid ning eesti keele õppijad.

Raamat on taotluslikult kirjutatud ainult olevikku kasutades, grammatika ja sõnavara on äärmiselt lihtsad, kuigi sealjuures püüdsin säilitada nii palju kui võimalik keele loomulikkust ja luua juttudesse põnevust, et lugejal tekiks huvi, mis lõpuks saab ning see

ärgitaks edasi lugema. (Kreinin 2021, 2023)

Rohkem spetsiaalselt A keeletasemele kirjutatud ja iseseisvaks lugemiseks mõeldud materjale eesti keeles kahjuks pole. Ideaalis tuleks aga pakkuda keeleõppijale erinevat ja aeg-ajalt uuenevat jõukohast lugemismaterjali, mille hulgast ta võiks valida vastavalt oma huvidele ja eelistustele.

1.4. Erivajadustega lugejate jaoks lihtsustatud tekstide kasutamine teise keele õppeks

Olgu siis tekst keeleõppijate jaoks spetsiaalselt lihtsustatud või spetsiaalselt lihtsas keeles kirjutatud, eesmärk on sama: pakkuda õppijaile suurema arusaadavuse (*increased comprehensibility*) ja väiksema kognitiivse koormusega (*reduced cognitive load*) tekste (Crossley jt 2012). Kuid lugemiseks saab kasutada ka lihtsustatud tekste (uudiseid ja tarbetekste), mis pole valminud keeleõppe eesmärgil, vaid on mõeldud laiemalt neile, kel raskusi loetust arusaamisega (afaasia, õpi- ja lugemisraskuste vm tõttu).

Muude keelte teise keelena õpetamise kogemused on näidanud, et mistahes eesmärgil lihtsustatud tekste ja uudiseid saab ja võiks kasutada ka keeleõppes (Bohman 2021). Paljudes maades täidavad keele- ja kultuuriõppes olulist rolli lihtsas keeles uudiste portaalid nagu näiteks *newsinslowfrench.com, francaisfacile.rfi.fr, 8sidor.se, selkosanomat.fi* jpm. Sellised uudised ilmuvad regulaarselt (ideaalis iga päev) ning nende loomise printsiipe on ka uuritud (Hauser jt 2022).

Näiteks rootslaste lihtsas keeles ilmuv päevaleht *8Sidor* (8 lehekülge) tähistab sel aastal oma 40. sünnipäeva. Juba 1970. aastatel hakkas täiskasvanute haridusega tegelev organisatsioon *Studieförbundet Vuxenskolan* avaldama materjale lihtsas keeles. Sellised lugejale lihtsustatud materjalid said väga populaarseks ning tõid välja vajaduse ka päevakajalise informatsiooni lihtsustamise järele. Lihtsas keeles uudistekste hakati siiski laiemalt ja süsteemsemalt avaldama alles 1990. aastate lõpus ja käesoleva aastatuhande alguses. Hetkel juhib Rootsis selliste uudiste ja lugemismaterjalide ilmumist Lihtsa lugemise keskus (*Centrum för lättläst*). Kui alguses peeti lihtsat keelt vajalikuks vaid puuetega inimeste jaoks, siis selle aastatuhande algusest kasutatakse seda üha rohkem rootsi keele teise keelena õppes. Õpetajatele on koostatud juhised, kuidas kasutada 8Sidor veebilehte ja muid lihtsustatud keeles lugemismaterjale rootsi keele teise keelena

tundides. Alguses reageeris osa keeleõpetajaid sellistele lugemismaterjalidele väga negatiivselt, sest see arvati piiravat õpilaste sõnavara ja grammatika arengut. Suhtumine hakkas muutuma järk-järgult positiivsemaks. Tänapäeval loevad seda veebilehte Rootsis pea kõik keeleõppijad, alates algklassiõpilastest kuni täiskasvanute keelekursusteni. Veebileht sobib loomulikult ka iseseisvaks lugemiseks. (Bohman 2021)

Soomes ilmub organisatsiooni Selkokeskus eestvõttel ajaleht *Selkosanomat* paberil 8 korda aastas, internetis (selkosanomat.fi) veelgi tihemini. Sellel ajalehel on ka rootsikeelne variant (*Lätta bladet*) soomerootslaste jaoks. Lisaks sellele annab lihtsas keeles uudiseid välja ka Soome rahvusringhääling YLE (yle.fi/selkouutiset). Uudised ilmuvad iga päev ning on mõeldud eelkõige uussisserändajatele, kes ei oska veel piisavalt soome keelt, et tavauudiseid lugeda.

Lihtsas eesti keeles uudiseid pakkuvaid veebilehti on hetkel kolm – erivajadustega lugejaid silmas pidades loodud lihtsaskeeles.ee, algtasemel keeleõppijaile mõeldud Easy-uudised ja ERR lihtsad uudised. Siiani ei ole aga uuritud, kas ja kuidas need uudised täidavad oma eesmärki, kuidas hindavad lihtsas eesti keeles uudiseid lugejad, keeleõpetajad ja keeleõppe-eksperdid ning milliseid üldisi põhimõtteid tasuks arvestada lihtsustatud keeles uudiste (ja ka teiste tekstide) koostamisel, et need täidaksid muuhulgas keeleõppe eesmärke.

2. TEKSTIDE LIHTSUSTAMINE

2.1. Tekstide lihtsustamise põhjused

Nagu ka eelnevast peatükist selgus, on lugemine kompleksne protsess. Seda on palju uuritud ja selle toimumist selgitatud mitmete erinevate teooriate abil (vt näiteks Kikerpill 2010). Lugemisoskust võib vaadelda laiemas ja kitsamas tähenduses. Lugemisoskus kitsamas tähenduses on sõnade kokkulugemise oskus ja loetust elementaarne arusaamine, laiemas tähenduses aga vaimsete oskuste kogum, mis on seotud teksti mõistmise ja töötlemisega (Peterson 2003: 8).

Ka keele lihtsustamise teoreetikud ja praktikud rõhutavad, et loetu mõistmine on mitmeastmeline protsess, mis koosneb info vastuvõtmisest, töötlemisest ja mõtestamisest (Bredel ja Maaß 2016:118). Inimaju võimed on piiratud. Kui kogu jõuvaru kulub vaid info vastuvõtmisele, siis ei jää enam ressurssi selle töötlemiseks ega mõtestamiseks (Hansen-Schirra ja Maaß 2020:18). Nii lugemine kui loetu mõistmine toimub leksikaalsel (sõnade dekodeerimine), süntaktilisel, semantilisel ja tekstitasandli (informatsiooni suhtestamine) (Arens 2021; Grabe 2009). Lisaks eespool mainitud põhjustele võib teksti raskemaks muuta ka selle teema, teksti mõistmiseks vajalike kultuuriliste ja taustateadmiste puudumine, õppija isikuomadused ja teksti kirjanduslikkus (Crossley jt 2012).

Teatud erivajadustega (intellektipuue, afaasia, insuldijärgne seisund) inimestele aga võib ka tavalugejate jaoks lihtne tekst tunduda arusaamatu, kuna nende tekstitöötlusvõime on piiratud või häiritud. Viimastel aastakümnetel on paljudes keeltes tehtud jõupingutusi selleks, et pakkuda sellistele sihtrühmadele arusaadavat informatsiooni lihtsustatud tekstide kaudu. Sellist erivajadustega lugejaile mõeldud keelt nimetatakse arekeeleks (sm *selkokieli*, ingl *easy language*). Arekeel töötati algselt välja intellektipuudega ja õpiraskustega lugejaile. Tänapäeval aga hõlmab arekeeles lugejate sihtrühm ka dementsuse, afaasia, puuduliku funktsionaalse lugemisoskusega isikuid ning üha enam ka keelt teise keelena õppijaid - uussisserändajaid ja pagulasi (Bredel ja Maaß 2016a, Ahrens 2020). Kuigi need sihtrühmad tunduvad esmapilgul väga erinevad, ühendab neid see, et tavalugejaile kirjutatud keeruliste tekstide mõistmisel tekivad probleemid ning

selllised tekstid pole neile kas täielikult või osaliselt arusaadavad. Paljudes Euroopa riikides on arekeeles info olemasolu garanteeritud riiklikul tasemel. Nii tagatakse teatud olulise teabe ja tekstide kättesaadavus rohkematele ühiskonnaliikmetele.

Järgnevalt vaatlengi detailsemalt keele lihtsustamistega seonduvat ja keele lihtsustatud erikujusid.

2.2. Tavakeele lihtsustatud variandid

Keele lihtsustamisel on mitu eri taset, mida tutvustavad selle töö järgmised osad. Alljärgnevalt vaatlen, kuidas erinevad üksteisest selge keel (ptk 2.2.1) ning lihtne/lihtsustatud ja arekeel (ptk 2.2.2).

2.2.1. Selge keel

EKI teatmiku (2022) järgi on selge keel kõigile arusaadav tarbekeel, mida iseloomustab lihtne ja selge vorm ning mida kasutatakse eeskätt riigi ja inimese vahelises suhtluses. Hallik (2011) rõhutab, et selgest keelest on eemaldatud ebavajalik keerukus, kuid alles on jäetud stiil. See on lugejakeskne keel, mis on mõeldud kõigile ühiskonnaliikmetele, kes soovivad aru saada näiteks ravimite infolehtedest ja juriidilistest dokumentidest. Selge keel on kantseleikeele ja keeruka erialakeele vastand. (vt ka Ester jt 2019)

Selge keele liikumine (*plain language movement*) sai alguse juba pärast II maailmasõda ning on levinud ka Eestis. Olulist infot selge keele reeglite kohta saab EKI teatmikust (2022). Teatmiku selge keele alamlehel on ka näiteid, kuidas vältida killustumist, nominaalstiili, pikki põmlauseid, kantseliitlikke väljendeid jms. Selgekeelse sõnumi rahvusvaheline määratlus on koostanud Rahvusvaheline Selge Keele Föderatsioon (*International Plain Language Federation*) ning see on järgmine (EKI 2022, Leskelä 2022):

> Selge sõnum on sellise sõnastuse, ülesehituse ja kujundusega, millest sihtrühm leiab vajaliku teabe kergesti, saab sellest aru ja oskab selle põhjal tegutseda.

Selge keele liikumise üks eestvõtja, õigusteaduse professor Joseph Kimble (1992, viidatud Hallik 2011: 3) on andnud selges keeles kirjutamiseks järgmisi soovitusi:

> Kavanda ja kirjuta dokument lugejat silmas pidades. Sinu eesmärk on anda edasi oma mõtteid

võimalikult selgesti.

Ära anna järele kiusatusele väljenduda ametlikult. Ole loomulik (kuid mitte liiga kõnekeelne). Kujutle, et kõneled otse lugejale.

Jäta välja ebavajalikud detailid. Anna edasi üksnes seda informatsiooni, mida lugejal vaja on.

Kasuta teksti selgitamiseks näiteid, tabeleid ja loetelusid. Kui võimalik, katseta tarbijale mõeldud teksti enne avaldamist

Pööra tähelepanu dokumendi ülesehitusele - ära kasuta liiga pikki lõike, tõsta oluline tekstis esile.

Grupeeri seotud mõtted lähestikku ning kasuta loogilist järjestust. Poolita pikad laused. Pikemate dokumentide alguses kasuta lühikokkuvõtet, sisukorda vms.

Väljenda olulist verbide, mitte abstraktsete nimisõnade abil.

2.2.2. Lihtne/lihtsustatud keel ja arekeel

Arekeel on lihtsustatud, kergloetav ja -mõistetav keel erivajadustega, näiteks arengupuudega inimestele (ÕS 2018). Mõiste *arekeel* on tõlkelaen soome keelest - lihtsustatud sõnavara ja lausestruktuuriga ning lühemate sõnade ja lausetega kergemini loetav ja hõlpsamalt mõistetav keel, mis on tavaliselt lihtsustatud intellektipuudega inimeste jaoks, aga mida kasutatakse ka algajate keeleõppes.

Arekeelt ja selget keelt võib pidada tavakeelest erinevateks keelekujudeks, mida iseloomustab lingvistilise keerukuse kunstlik vähendamine, eesmärgiga parandada loetavust ja suurendada tekstist arusaamist (Maaß 2020, 2015; Bredel ja Maaß 2016a,b) Sellel on üliolu line roll kaasavas ühiskonnas kõigile selle liikmetele kommunikatiivse osaluse loomisel. Arekeele üks ülesandeid on teha sisu kättesaadavaks ning samaaegselt tagada koht ühises inforuumis ka neile, kellel on erinevatest põhjustest tingitud kommunikatiivsed vajakajäämised. (Hansen-Schirra ja Maaß 2020: 17)

Arekeele, selge keele, tavakeele ja erialakeele keerukuse erinevusi tutvustab joonis 1. Nähtav keerukus (*overt complexity*) on selgelt nähtav ja tuvastatav, nagu näiteks grammatilised struktuurid jms. Varjatud keerukust (*hidden complexity*) on keerulisem tuvastada, sest see hõlmab sügavamaid struktuurilisi või kontekstuaalseid aspekte, nagu pragmaatika,

kultuurilised mõjud, kontekstipõhisus ja muud tegurid, mis mõjutavad keele kasutamist ja mõistmist. (Bisang 2014) Mida väiksem on keerukus, seda suurem on teksti arusaadavus.

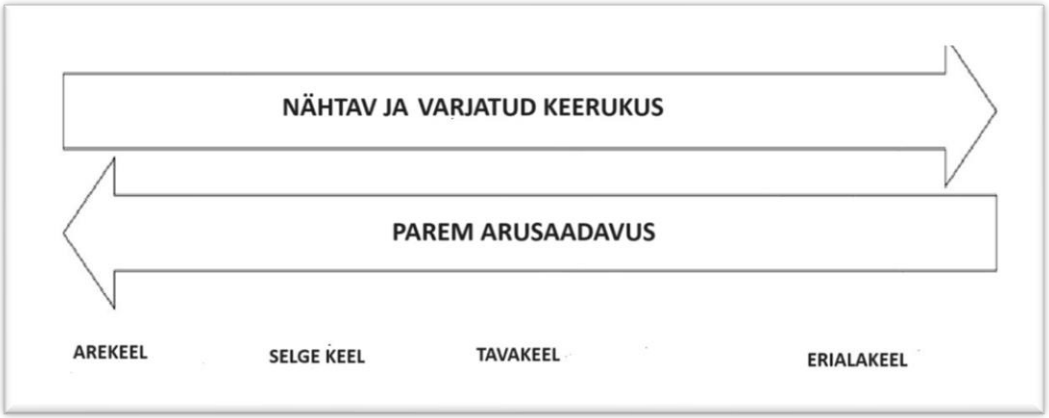

Joonis 1. Keelelise keerukuse erinevad tasemed (Hansen-Schirra ja Maaß 2020:17 põhjal)

Käesolevas töös kasutan valdavalt terminit *lihtsustatud* või *lihtne keel* siis, kui räägin keeleõppijate tarbeks erineval määral ja erinevaid võtteid kasutades lihtsustatud (lühendatud, kergemaks muudetud grammatika ja sõnavaraga) keelest ning *arekeel* siis, kui keelt on lihtsustatud erivajadustega (afaasia, lugemisraskused, intellektipuue jms) lugejate tarbeks ning selles kasutatakse lisaks teksti keelelisele lihtsustamisele ka tekstiväliseid lugemist kergendavaid võtteid (tume, suures kirjas ja suure reavahega tekst heledal taustal, mõttetervik ühel real jms), mida tavapäraste kognitiivsete võimetega keeleõppijail otseselt vaja ei lähe. Samas loomulikult ei takista sellistele arekeele nõuetele vastamine teksti kasutamist keeleõppe eesmärkidel.

Tinglikult võib teksti mõistmist kergendavateks abimeetmeteks, lisaks eespool mainitud tekstivälistele lugemist kergendavatele võtetele, nimetada ka teksti ja lausete lühendamist, lausestruktuuri lihtsustamist, kergemate grammatiliste vormide ja enamlevinud sõnade valikut – võtteid, mida kasutatakse selge keele, kuid veelgi enam lihtsustatud keele puhul. Selge, lihtsustatud ja arekeele erinevust kujutab joonis

2. Tavakeeles selliseid meetmeid üldiselt ei kasutata. Selliste abimeetmete kasutamine muutub järjest olulisemaks lihtsustatud keelelt edasi arekeele suunas liikudes.

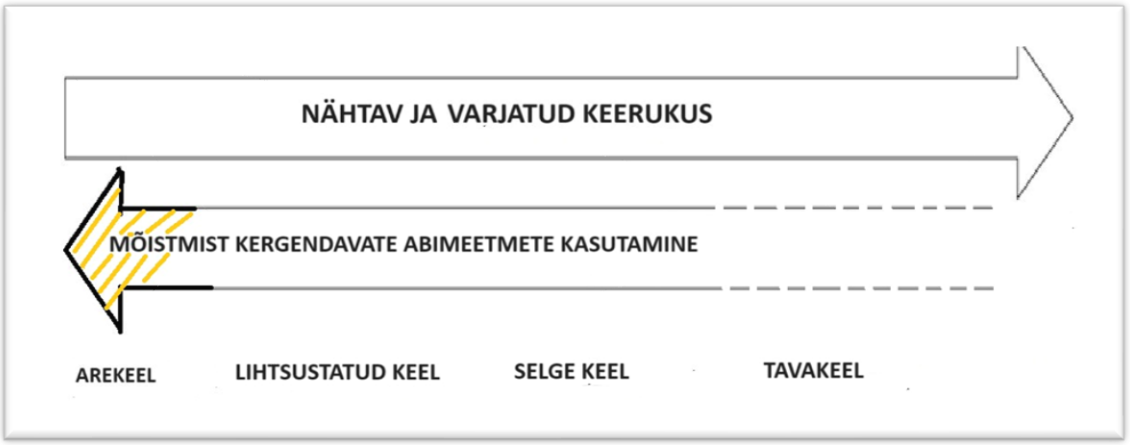

Joonis 2. Arekeele, lihtsustatud keele, selge keele ja tavakeele vahelised erinevused

2.3. Keele lihtsustamise põhimõtted erinevates keeltes

Kui keelt lihtsustada, et see oleks arusaadav ka neile, kellel on tekstide lugemisega ja neist arusaamisega raskusi, tuleb järgida teatud kindlaid printsiipe, mida mainisin ptk 2.2. Euroopa Liit on püüdnud ühtlustada ka seda valdkonda ning loonud ühtsed standardid (vt inclusion-europe.eu). Euroopas on võimalik taotleda tekstidele, mis on koostatud kõiki arekeele printsiipe silmas pidades, spetsiaalset arekeele märgist.

Alljärgnevalt olen püüdnud kokku võtta arekeele põhimõtted erinevates keeltes. Üleüldine reegel kõigis keeltes arekeele puhul on see, et enne teksti kasutamist tuleks seda valideerida - küsida vähemalt kahelt sihtrühma liikmelt tagasisidet selle kohta, kas kõik on arusaadav. Pärast valideerimist tuleks vajadusel teha muudatusi, näiteks asendada raskesti loetavad sõnad lihtsamatega või lühendada teksti. Selline valideerimine annab õiguse kasutada ka Euroopa Liidu arekeele märgist (joonis 3).

© European Easy-to-Read Logo: Inclusion Europe

Joonis 3. Euroopa Liidu arekeele märgis

2.3.1. Soome arekeele printsiibid

Soome keeles tähendab *selkokieli* arekeelt ja *selkeä kieli* selget keelt. Soome *Selkokeskus* (https://selkokeskus.fi/) on nüüdseks välja töötanud täiendatud *Sekomittari 2.0* (2022), selle esimene variant ilmus 2018. See koosneb 96 printsiibist. Selkomittari (ek *aremõõtja*) on arekeele asjatundjatele ja keeleuurijatele koostatud abivahend, mille põhjal saab hinnata teksti lihtsust ja selgust. Teine, uuendatud versioon arvestab endisest paremini ka arekeele ja selge keele vahelisi erinevusi, samuti veebitekstide erijooni. Peakriteeriumeid hinnatakse punktidega skaalal 0 (tekstis puudub) kuni 3 (vastab väitele hästi), muid kriteeriumeid hinnatakse tähtedega *t* (tekstis olemas) või *e* (ei esine tekstis).

Selkomittari pintsiibid on jaotatud mitmesse alagruppi: teksti tasand (27 kriteeriumit), sõnavara tasand (16 kriteeriumit), grammatika (24 kriteeriumit), teksti välisilme ja kujundus (29 kriteeriumit). Seda hindamisvahendit sobib kõige paremini kasutada infotekstide puhul. Koostajad on ise öelnud, et teiste tekstiliikide (ilukirjanduse, meediatekstide) puhul kasutades ei olegi ehk kõik kriteeriumid olulised, samas võib sealt olla puudu nii mõnigi teise tekstiliigi seisukohast oluline kriteerium.

Kriteeriumide täitmise arvutab kokku Exceli tabel. Arekeele puhul peab saavutatud keskmine tulemus olema 2,5 või suurem. See tähendab, et kõik peakriteeriumid peavad saama rohkem punkte kui 1.

2.3.2. Inglise keel, *Simple as This*

Lihtsa inglise keele põhimõtteid kajastab juhis *Simple as This - How to use Easy Language* (Almeida 2023) Siin on sarnaselt soomlaste lihtsa keele põhimõtetele rõhutatud lihtsat sõnavara (vältida võõrsõnu, tehnilist sõnavara, aga muuhulgas ka selliseid kognitiivselt keerukamaid sidendeid nagu *although, since, however* jne, ning raskesti mõistetavaid kujundlikke väljendeid), kasutada lihtsat grammatikat (passiivi ja impersonaalsete lausete puudumine, lihtlaused), vältida liigset sümbolite ja lühendite ning kirjavahemärkide (%, &, /) kasutamist. Teksti lugemisel ei tohiks eeldada lugejalt erilisi eelteadmisi. Laused peaksid olema lihtsad ja võimalikult lühikesed. Teksti tasandil peaks kirjutatu olema hästi liigendatud. Peaks olema läbi mõeldud ka see, kuhu ja kuidas informatsiooni paigutada: kõige olulisem informatsioon peaks olema alati teksti alguses, sellele peaks järgnema täiendav informatsioon ning lisainformatsioon peaks olema kõige lõpus.

Pealkirjad ja alapealkirjad peaksid olema suuremas kirjas välja toodud, iga lõigu ees peaks olema sissejuhatus, mis selgitaks järgmise lõigu sisu. Lisaks tuleks kasutada sisu selgitavaid visuaale – pilte, kontseptuaalseid skeeme ja fotosid. Samal ajal tuleks aga vältida tabelite ja diagrammide infoga üleküllastamist. Lugejal võib olla raske aru saada just tabelitest, seetõttu tuleks kasutada vaid lihtsasti mõistetavaid ja väga konkreetseid tabeleid. Tuleks arvestada ka sellega, et üksteisele lähemal asuvad teksti osad tunduvad olevat omavahel tihedamini seotud kui üksteisest kaugemal asuvad tekstiosad. Lõikude vahel peaks olema suurem vahe. Joondus on vasakule (mitte paremale, keskele ega rööpjoondus). Kergema mõistetavuse huvides tuleks kasutada kõrvuti kontrastseid värve, tume tekst peaks asuma heledal taustal ja mitte vastupidi. Teksti ümber ja tabelite servadesse tuleks alati jätta vaba ruumi. Kujutised peaksid olema selged ja hea kvaliteediga ning asuma tekstist vasakul.

Kirjatüüp ja suurus peaks olema selline, mis kergendab lugemist. Hõlpsasti loetavad kirjatüübid on näiteks Helvetica, Calibri, Arial, Tahoma ja Verdana, üldiselt seriifideta kirjatüübid. Tuleks vältida kursiivi. Kirja suurus peaks algama 12-st, kõige levinum on suurus 14. Läbivat suurtähte ei tohiks kasutada rohkem kui 2 järjestikusel real. Mingi sõna rõhutamiseks välditagu kursiivi või allajoonimist, selle asemel tuleks kasutada läbivat suurtähte või erinevat värvitooni. Reavahe peaks olema vähemalt 1,5. Lausete ja erinevate mõtete vahel

võiks reavahe olla isegi suurem. Sõnu ei tohiks rea lõpus poolitada. Juhiste lõpuosas on ka näited tekstide lihtsustamise kohta. Samuti on selles 29 punktist koosnev lühikokkuvõte praktiliste nõuannetega teksti lihtsustamiseks.

2.3.3. Lihtne saksa keel

Sarnased printsiibid on kasutusel ka saksakeelsete tekstide lihtsustamisel (Maaß 2015; Ahrens 2021; Hansen-Schirra jt 2021). Üks kõige olulisemaid muutusi saksakeelse ametliku teksti arekeelseks tekstiks kujundamisel on kõigi nende tarindite lahtikirjutamine, mida kasutatakse lausetes sisalduva info tihendamiseks juhul, kui lausesse on koondatud mitu erinevat väidet. Samuti soovitatakse kasutada sagedamini esinevaid, lühemaid ja lihtsama struktuuriga sõnu ning lihtlaused ning vältida keerulisi ja raskestimõistetavaid ajavorme, samuti tervet lauset haaravat eitust (Ahrens 2020; Sommer 2020). Ahrens leiab ka, et mitmed arekeele reeglid on vajalikud nii õpiraskustega kui saksa keelt teise keelena õppivatele isikutele. Sakslastel on olemas spetsiaalne lihtsa keele kirjastus *Spaß am Lesen Verlag*, mille sihtrühm on lisaks saksa keelt teise keelena õppijatele ka kõik muud Bredel ja Maaßi (2016) poolt defineeritud sihtrühmad.

2.3.4. Arekeele printsiibid eesti keeles

Ka eesti keeles on tehtud katseid sõnastada arekeele printsiipe. Üks sellistest on brošüür *Informatsioon kõigi jaoks*. *Euroopa standardid informatsiooni lihtsalt loetavaks ja mõistetavaks muutmiseks* (2010), mis ilmus Euroopa Liidu koostööprojekti „Täiskasvanuhariduse teed vaimupuudega inimestele“ raames. Selles 40-leheküljelises brošüüris jagatakse infot, kuidas koostada arekeelseid materjale (kaasa arvatud elektroonilised, audio- ja videomaterjalid). Brošüür on ohtrate fotode ja näidetega varustatud, visuaalselt selge ja kergesti haaratav. See keskendub pigem info liigendamisele ja visuaalsele esitlusele, sest selle keel on keeruline ja raskestiloetav. Otseselt keelt puudutavaid nõuandeid on vähe, need puudutavad peamiselt sõnavara ning võib kokku võtta järgnevalt: Kasuta korrektset keelt, lihtsaid ja arusaadavaid sõnu ning lihtlauseid; ära kasuta sünonüüme, metafoore, võõrkeelseid sõnu ega lühendeid. Ka MTÜ Vaimupuu (vaimupuu.ee) on tegelenud Eestis arekeele levitamise ja arekeelsete materjalide koostamisega eelkõige intellektipuudega

lugejatele. Nad kasutavad oma trükistel ja veebiväljaandes (minu teada ainukesena) ka Euroopa Liidu arekeele märgist (vt joonis 3 osas 2.3).

2.4. Lihtsustatud keel ja arekeel kui keelesisene tõlkimine

Lihtsustatud ja arekeeles tekstide loomist on iseloomustatud ka kui keelesisest tõlkimist või vahendamist, mille puhul saab kasutada erinevaid tõlkestrateegiaid (Hansen-Schirra jt 2021). Sellisel vahendamisel-tõlkimisel on uurijate sõnul sarnasusi keeltevahelise tõlkimisega, kuid lisaks teadmiste vahendamisele hõlmab see ka kognitiivses kompetentsis esinevate erinevuste ületamist ehk kognitiivset lihtsustamist (samas lk 201). Sageli peab lisaks lihtsustamisele lisama ka vajalikke selgitusi. See iseloomustus sobib kokku Euroopa Keeleõppe Raamdokumendi sõsarväljaande (EKR 2023) kontseptsiooniga vahendamisest, mis kuulub nüüdsest ka nelja kommunikatsiooniviisi hulka (teksti vastuvõtt, tekstiloome, suhtlus ja vahendamine). Vahendamist mõistetakse laiemalt kui vaid keelte vahelist vahendamist; see hõlmab ka suhtluse ja õppimisega seotud vahendamist, aga ka sotsiaalset ja kultuurilist vahendamist. Vahendamises kombineeritakse teksti vastuvõttu, tekstiloomet ja suhtlust. Samuti ei kasutata paljudes olukordades keelt vaid sõnumite edastamiseks, vaid pigem mõtte edasiarendamiseks või mõistmise ja parema kommunikatsiooni saavutamiseks. Teksti lihtsustamine ongi mõtte edasiandmine lihtsamas, mõistetavamas keeles.

Kui võrrelda arekeele kriteeriume eelpool kirja pandud selge keele printsiipidega, siis näeme ootuspäraselt, et arekeele printsiibid hõlmavad ka kõiki selge keele põhimõtteid. Mõned keele lihtsustamise teoreetikud (Bredel, Maaß, Hansen-Schirra jt) on toonud välja ka selle, et arekeel võiks muutuda aja jooksul samm-sammult üha komplekssemaks ning hakata vähehaaval lähenema selgele keelele. Sellist keelekuju nimetavad Hansen-Schirra ja Maaß (2020) *arekeel pluss (Easy Language Plus)*. Nad mainivad ka, et selle keelevariandi kohta hetkel veel puuduvad põhjalikumad empiirilised kognitiivsed uuringud. Minu arvates võikski arekeel+ kujutada endast keeleõppijate jaoks (erineval määral) lihtsustatud keelt, mille puhul ei ole arvesse võetud keeleõppijaile irrelevantseid arekeelseid lihtsustamise kriteeriumeid.

2.5. Arekeele funktsioonid

Bredel ja Maaßi (2016: 56) järgi on arekeelel kolm peamist funktsiooni: osalemise, õppimise ja sillafunktsioon. Kõik kolm funktsiooni võivad sõltuvalt teksti eesmärgist olla tekstis vähem või rohkem rõhutatud.

Osalusfunktsioon annab teabele juurdepääsu inimestele, kellel see tavaliselt puudub mitme võimaliku suhtlustõkke tõttu.

Õppimisfunktsioonis harjutab arekeel lugemisraskustega inimesi lugema ja parandama oma lugemisoskust. Arekeel vähendab lugemistakistusi, pakub lugejate motiveerimiseks erinevaid võimalusi ja ideaalis aitab lugejatel leida tee standardkeeles tekstide juurde (Bredel ja Maaß 2016; Ahrens 2022).

Arekeele **sillafunktsioon** eeldab, et arekeele tekstid on oma lähtetekstide edasiarendused. Kui need on koostatud lähtetekstiga sarnaselt, võib lugeja kasutada mõlemat tekstiversiooni paralleelselt. Seega võib arekeelne tekst aidata lugejal mõista mitte ainult lähtetekstis sisalduvat teavet, vaid ka lähteteksti ennast.

Osalusfunktsiooni on kritiseeritud, väites, et arekeel oma erinõuetega on pigem välistav (stigmatiseeriv) kui kaasav. Teise keele omandamise kontekstis on aga kritiseeritud just õppimisfunktsiooni (Ahrens 2022). Sellekohaseid vastuväited võib jagada nelja laiemasse kategooriasse: sobimatu sõnavara, sobimatud grammatilised reeglid, didaktilise eelise (*didactic advantage*) puudumine ja sihtrühma mitteaktsepteerimine.

Kõige rohkem on sõnavara osas kritiseeritud nn lihtsat sõnavara. On selge, et mis on emakeelse kõneleja jaoks lihtne, ei pruugi seda alati olla keeleõppija jaoks. Lihtsad sõnad ja väljendid, nagu seda defineerivad Bredel ja Maaß (2016), on täpsed, konnotatsioonilt ja stiililt neutraalsed, väga tihti kasutusel mitmes erinevas valdkonnas, lihtsad oma morfoloogialt, õigekirjalt ja fonoloogialt ning vabad metafooridest. Lihtne sõnavara omandatakse juba keele omandamise protsessi alguses. (Bredel ja Maaß 2016) Ka eesti keeles on loodud võõrsõnadele omakeelseid vasteid, kuid rahvusvahelised terminid ja võõrsõnad on keeleõppijaile kergemad juhul, kui samad sõnatüved eksisteerivad ka nende emakeeles või mõnes muus keeles, mida nad juba oskavad. Sageli võivad tihti kasutusel

olevad väljendid aga põhjustada probleemi mitte üldsegi leksikaalsel tasandil, vaid hoopis süntaktilisel või teksti tasandil, kuna ka lihtsatel sõnadel, nagu näiteks *leib*, võib olla eri keeltes erinev tähendus või konnotatsioon. (Ahrens 2022)

Lausetasandil peaks arekeeles kehtima reegel „üks lause - üks mõte" ning vältida tuleks lauselühendeid ja põimlauseid. Sellele reeglile tuuakse sageli ohvriks teksti sidusus. Samas on uuringud näidanud, et teise keele õppijail on juba algtasemetel olemas kognitiivsed eeldused lihtsamate alistusseoste mõistmiseks (Heine 2017, Ahrens 2022). Seega ei pruugi õppijakeeles seda reeglit järgida.

Selleks, et täita sillafunktsiooni, kasutatakse arekeeles keerukamate väljendite lahtiseletamist. Siin võib peituda üks peamisi arusaamatusi teise keele õppijate jaoks: Mis on arekeele kasutamise mõte? Kas me kasutame lihtsas keeles tekste keeleõppeks ja selle kaudu erinevate teadmiste andmiseks või püüame muuta informatsiooni kõigile kättesaadavaks? Arekeele tekstid väljaspool klassiruumi peaksid keskenduma eelkõige teabe kättesaadavusele. Teabe kättesaadavaks tegemise protsessis võib lugejatel kaduda ka takistus lugemise suhtes ja tekkida lugemisrutiin, nii oleksid täidetud ka arekeele õppimisfunktsiooni mõlemad komponendid.

Mõned autorid kritiseerivad ebaloomulikku keelt, mida lihtsa keele tekstidega tekitatakse. Arekeel on nii esteetiliselt kui ka oma infostruktuurilt üsna kaugel standardsetest kirjakeele tekstidest (Bredel ja Maaß 2016; Maaß 2020; Mahler 2022). On väidetud, et arekeele tekstide visuaalne paigutus ja keeleline redutseerimine toob kaasa ebaloomuliku keelekasutuse, mis võib häirida kirjakeele omandamist (Heine 2017).

Teise keele õppijad sihtrühmana ei ole kognitiivse ega vaimupuudega (kuigi nad võivad seda olla individuaalselt), seega ei vaja nad tingimata lihtsamini tajutavaid tekste. Heine (2017: 405) viitab sellele, et arekeelse teksti mõistmist parandavad elemendid (kirja suurus, teksti kujundus) võivad lugejatele meenutada lasteraamatuid või nn "välismaalase kõnet". Pildid ja joonised aga võivad olla erineva kultuurilise konnotatsiooniga ja panna uussisserändajad tundma end kultuuriliselt kõrvalejäetuina. (Ahrens 2022)

Õppimisfunktsioon võib avalduda mitmel eri tasandil: Teksti inkorporeeritud selgituste

tõttu saavad lugejad omandada sõnavara ja uut teavet. Väiksema keerukuse tõttu võib lugejate lugemis- ja keeleoskus paraneda (Bredel ja Maaß 2016). Nende tekstide lugemisel tekkinud eduelamuse tõttu võib lugeja olla motiveeritum keerukamate tekstide juurde edasi liikuma. Mis aga arekeele tekstidel üldiselt puudub, on didaktiline funktsioon, mis õppetekstidel peaks olemas olema. (Ahrens 2022). Ahrens on samas ka veendunud, et igapäevaelus teabe levitamiseks kasutatavad arekeele tekstid peavad vastama teistsugustele standarditele kui klassiruumis keeleõppeks kasutatavad tekstid.

3. UURIMISMATERJAL JA MEETODID

Minu magistritöö on induktiivse lähenemisega empiiriline uurimus. Uurimismaterjaliks on kolm lihtsas keeles uudiste veebilehte: ERR lihtsad uudised (https://news.err.ee/keyword/21242420), Easy-uudised (https://eesti.life/easy-uudised) ja lihtsas keeles uudised (https://lihtsaskeeles.ee). "Easy-uudised" tekstide koostaja-toimetaja olen ma ise, mis toob kaasa küsimuse objektiivsuse säilitamisest uurijana. Õunapuu (2014: 23) järgi on absoluutne objektiivsus teaduses müüt, liialdatud kujutelm sellest et teadustööd tehes ja tegelikkust kirjeldades on võimalik täielikult vabaneda oma subjektiivsusest. Lähtusin oma tegevuses uurijaeetikast, proovides uurimisprotsessi käigus säilitada objektiivsus ja minu kui uurija erapooletus, kasutades erinevaid uurimismeetodeid.

Olen oma töös kombineerinud kolme uurimismeetodit, mille abil on võimalik vastata uurimisküsimustele. Peatükis 3.1 kasutan uudislehtede taustaandmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud uudiste toimetajatega. Selleks, et selgitada välja, mis keeleoskustasemele vastavad eesti keeles pakutavad lihtsustatud uudised Euroopa keeleõppe raamdokumendi tasemekirjelduste ja Sõnaveebi tööriista järgi, olen analüüsinud uuritavate uudisportaalide tekste Euroopa Keeleõppe Raamdokumendi (EKR 2023) lugemisosa tasemekirjelduste alusel ning EKI keeleportaali Sõnaveeb (SV) tekstianalüsaatoriga (vt ptk 3.2). Et leida vastus uurimisküsimusele, kuidas hindavad keeleeksperdid lihtsustatud uudiste taset ja sobivust teise keele iseseisvaks lugemiseks, olen lasknud uuritavate uudisportaalide tekste hinnata keeleekspertidel (vt ptk 3.3). Kolmandaks, et selgitada välja, mil määral vastavad lihtsustatud uudised arekeele printsiipidele, olen uuritavate uudisportaalide tekste hinnanud Soome arekeele mõõdikuga (vt ptk 3.4). Otsustasin kasutada tekstide hindamisel kolme erinevat meetodit, et saada analüüsitavatest uudistekstidest mitmekülgsem ja objektiivsem ülevaade. Erinevate vahendite kasutamine aitab uuritavat materjali vaadelda eri fookusest ja ka pisut erineva eesmärgiga.

3.1. Lihtsas keeles uudistelehed

Eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS) järgi on uudis millegi poolest tähelepanuväärne või huvitav teave äsja toimunu kohta. Tiit Hennoste (2001: 23) toob oma uudise käsiraamatus välja, et uudist ei saa selgelt ega ühemõtteliselt määratleda ning seda mõistet

on tavaliselt kirjeldatud alljärgneval kolmel viisil: uudis on materjal, mida avalikkus peab teadma ja mis aitab inimestel nende probleeme mõistuspäraselt lahendada; uudis on materjal, mis lahutab meelt ja mida on tore lugeda; uudis on tavalisest sündmustevoolust väljaulatuv sündmus, murre tavapärasest.

Teistest ajakirjandusžanritest erineb uudis selle poolest, et see on objektiivne, ei esita kirjutaja isiklikku arvamusi ega seisukohti. Uudis on mõeldud lugejatele ja peab vastama neile küsimustele, mis lugejal maailma kohta tekivad. Uudised peavad lähtuma lugejate ja laiemalt ühiskonna huvidest. (samas lk 29) Veel iseloomustab vaadeldavald uudistekste tõik, et nad keskenduvad kõik ühele sündmusele, nähtusele või objektile, st neil on üks konkreetne fookus.

Kasutasin ERR lihtsate uudiste ja lihtsaskeeles.ee veebiuudiste kohta taustainformatsiooni kogumiseks ning nende koostamispõhimõtete väljaselgitamiseks poolstruktureeritud intervjuud uudislehe toimetajatega. Enne intervjuud selgitasin uurimise olemust ja osalemise konfidentsiaalsust. Mõlemad intervjueeritavad andsid ka nõusoleku intervjuus osaleda.

Koostasin poolstruktureeritud intervjuu küsimused töö uurimisküsimustest lähtudes, eesmärgiga välja selgitada uudiste koostamise/lihtsustamise põhimõtted ja koguda teavet uudislehtede tööprintsiipide kohta. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldas järgida teatud kindlat plaani, et hiljem oleks võimalik olukorda kirjeldada ja intervjuude vastuseid omavahel võrrelda, aga tänu poolstruktureeritud intervjuu paindlikule ülesehitusele oli võimalik vajadusel ka mõne teemaga kaugemale edasi minna. Intervjuu küsimused on lisas 1.

Kuna olen ise ühe veebilehe lihtsustatud uudiste toimetaja, siis esitasin töö käigus ka endale samad intervjuuküsimused ning vastasin neile võimalikult objektiivselt.

Ühe intervjuu viisin läbi Zoomis inglise keeles ning teise näost näkku kohtudes eesti keeles. Proovisin intervjuu käigus olla vestluskaaslase vastu tähelepanelik ja viisakas, mitte pealetükkiv, ergutades teda samas küsimustele vastama. Salvestasin mõlemad intervjuud digitaalselt (Zoomis ja telefoniga).

Intervjuu alguses tutvustasin end ja oma töö eesmärke. Pärast intervjuude läbiviimist transkribeerisin need, tõlkisin ingliskeelse intervjuu eesti keelde ning kirjutasin intervjuude

põhjal oma töösse kokkuvõtliku ülevaateosa. Saatsin intervjuu põhjal kirjutatud kokkuvõtte ka mõlemale intervjueeritavale, et nad selle üle vaataksid ning vajadusel veel midagi lisaksid.

3.2. EKR keeletasemete kirjeldused ja Sõnaveebi tööriistad

3.2.1. EKR keeletasemete kirjeldused

Otsustasin uudistekste analüüsida Sõnaveebi tööriistadega. Kuna sõnaveebi analüüs põhineb Euroopa keeleõppe raamdokumendi (EKR) tasemekirjeldustel, siis vaatlen oma töös lühidalt ka relevantsete keeletasemete kirjeldusi (EKR 2023). Keeletasemete kirjeldustest võtsin aluseks tasemete A1, A2, B1 ja B2 asjakohaste lugemisskaalade kirjeldused – üldine kirjalikust teksti mõistmine, lugemine tekstist ülevaate saamiseks, lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks ning ajaviitelugemine. Skaalade tasemekirjeldused on töö lisas 3. Lisaks kasutasin keeletasemete kirjeldamiseks eestikeelseid tasemekirjeldusi (Hausenberg jt 2008; Ilves 2008, 2010).

A1 tasemel keelekasutaja mõistab **lühikesi tekste huvipakkuval teemal** (nt lühiuudised spordi- ja muusikasündmuste kohta, reisiuudised või lood), kui tekst on **väga lihtsa sõnavaraga ja lihtsas keeles.** A1 taseme sõnavara on veel väga piiratud, vaevalt üle 700 sõna (Koppel ja Kallas 2018). Aga sellest hoolimata võib ka A1 tasemel õppija juba lugeda lihtsaid ja lühikesi tekste, mis on tuttaval, igapäevaeluga seotud teemal (Ilves 2008).

Põhilisi vajadusi katva A2 taseme sõnavara orienteeruv suurus on ligikaudu paar tuhat sõna, kuid mõistmise osas – eriti arvestades rohkeid rahvusvahelise levikuga tüvesid ning reeglipäraseid tuletisi ja liitsõnu, võib sõnavara suurus olla isegi kuni kolm tuhat sõna. See sõnavara on üldiselt ka eestlaste keelekasutuses sagedasim. A2 tasemel keelekasutaja teeb sageli vigu, kuid tema sõnavara on piisav igapäevaste eluvajadustega toimetulekuks. (Koppel ja Kallas 2018; Ilves 2008)

Grammatikas on A2 tasemel keelekasutaja omandanud kõik käänded ning oskab neid kasutada tähtsamates funktsioonides. Ta tunneb ühildumisreegleid, omadus- ja määrsõnade võrdlusastmeid, põhi- ja järgarvsõnu, tegusõna kindla kõneviisi isikulisi vorme kõigis aegades (olevik, lihtminevik, täisminevik, enneminevik) jaatavana ja eitavana ning oleviku ja lihtmineviku umbisikulisi vorme, oleviku tingiva kõneviisi isikulisi vorme; oleviku käskiva

kõneviisi isikulisi vorme. Samuti peaks sel tasemel teadma mõne sagedasema tegusõna nud- ja tud-kesksõna (surnud, suletud) ning v- ja tav-kesksõna ning ma- ja da-tegevusnime vorme. (Ilves 2008) Kuigi sel keeletasemel eksib keelekasutaja neid vorme kasutades tihti, peaks ta need sagedamini esinevate sõnade puhul tekstist ära tundma ning mõistma nende tähendust.

Kokkuvõtteks võib öelda, et A keeletasemetel on võtmesõnadeks **lihtne**, **lühike**, **tuttava sisuga** ja **huvitav**. Väga oluline on sel tasemel ka illustratsiooni või foto olemasolu, millest lugeja võib loetava teksti kohta juba paljutki järeldada. Sellest hoolimata tuleb A tasemetel lugemistekste tunduvalt lihtsustada.

B 1 taseme sõnavaras on umbes neli ja pool tuhat sõna (Kallas ja Koppel 2018). See on piisav, et mõista igapäevaste üldkeelsete tekstide peamist mõtet ja olulisi detaile, kuid üksikasjad võivad veel tekitada raskusi. B1 keelekasutaja mõistab põhiliste grammatiliste tarindite kaudu edasiantavaid tähendusi ja funktsioone. A tasemega võrreldes iseloomustab B taset sõnavara laienemine, sagedaste sünonüümide ja mõningate idiomaatiliste väljendite parem mõistmine. B1 tasemel saab õppija juba aru paljudest liitsõnadest ja tuletistest, kuigi ise oskab sõnu moodustada veel üsna piiratult. B1 tasemel ollakse omandanud põhilised grammatilised struktuurid ja lausetüübid arusaamise tasemel. (Hausenberg jt 2008)

Nagu A tasemetelgi, on ka sellel keeletasemel oluline tekstide lühidus ja elulähedus. B1 tasemel on keelekasutaja suuteline mõistma suhteliselt lihtsas keeles kirjutatud ja keskse sõnavaraga tekste, seega ei ole ta veel pikema ilukirjandusteksti lugeja (Hausenberg jt 2008). Sellel tasemel võib eeldada, et õppija on võimeline lugema ka pisut keerulisemaid tekste juhul, kui tal on kasutada väline abi (sõnaraamat, õpetaja) ja kui teema talle huvi pakub. (EKR 2023)

B2 tasemel on õppija võimeline lugema juba tavalisi uudiseid ja tekste. Seega pole vajadust sellel keeletasemel tekste lihtsustada. Tabelisse on B2 taseme skaalakirjeldused võetud selleks, et neid eelnevate tasemete kirjeldustega võrrelda.

3.2.2. Sõnaveebi tööriistad

Sõnaveebi lehel (sonaveeb.ee) õpetaja tööriistakastis leidub teksti hindamise tööriist. See on välja töötatud Euroopa keeleõppe raamdokumendile toetudes eesti keele tasemete

sõnaloendite põhjal ning aitab määrata sõnade ja sõnavormide keerukust tekstis. See vahend on abiks otsustamisel, kas tekst on lugejale tasemekohane. Kuna tegemist on automaattöötlusega, siis esineb hindamisel ka ebatäpsusi, sest tööriist pole veel piisavalt hästi välja arendatud. Tööriist hindab tekstis eraldi sõnavara ja grammatiliste vormide ning ka tervikteksti keerukust. (Kallas jt 2021; 2022) Teksti keerukuse mõõtmiseks pakub Sõnaveeb mitmeid markereid. Alljärgnevalt tutvustan neid pisut lähemalt:

Sõnavara raskusastme hindamisel võib Sõnaveebi lehel valida noore ja täiskasvanud keeleõppija sõnavara vahel. Sõnad jaotatakse tasemetesse (A1-C1) vastavalt sellele, kui sage on nende esinemissagedus erinevates korpustes, tuumsus, kasutatavus suulises ja kirjalikus tekstiloomes, keeletasemele iseloomulikud kasutusolukorrad ja sõnavara ajakohasus (Kallas jt 2001). Süsteemil on ka puudusi: see ei analüüsi ühend- ja väljendverbe. Samuti jäävad sõnad, mida sõnaloendites ei esine, tekstis lihtsalt märkimata. Tavaliselt on tegu nimedega (*Soome, Põlva, Kaja Kallas*) või mõne haruldasema sõna või sõnavormiga (*korraldatud, kujutatu, vankumatu, illusiooniks*), kuid mitte alati. Sõnaveeb ei tunne miskipärast ära ka üsna tavalisi sõnu (*olev, akadeemia*) ja kahjuks peaaegu mitte ühtegi liitsõna (*siseminister, köögipaber, ülikool*). Seega jääb tekstis väga suure osa sõnade tase (ja ka vormiline raskus) määramata.

Grammatika puhul on märgitud punase piirjoonega kõik sellised sõnavormid, mille mõistmine on B1 tasemest madalama tasemega õppijale keerukas. Siia kuuluvad Sõnaveebis sellised vormid nagu v- ja tav-kesksõnade eri vormid, harvemini esinevate käänete mitmusevormid, mitmuse osastava käände lühikesed vormid, järgarvsõnade käändevormid, umbisikulise tegumoe oleviku- ja minevikuvormid, vat-, des- ja maks-vormid. Mõnede sagedasti kasutatud sõnade keerukad vormid on õppijaile juba tuntud ning nende tekstis äratundmine ei põhjusta raskust, seega on ka vaieldav, kas raskusi põhjustab vormi mõistmine või hoopis seda sõnavormi sisaldava lause keerukus. Kahjuks puudub Sõnaveebis vahend lausestruktuuri keerukuse hindamiseks. Sõnaveebi koostajad on ka ise täheldanud, et teksti hindamise tööriista oluliseks ja vajalikuks edasiarenduseks peaks saama grammatika keerukuse hindamine (Kallas jt 2021).

Teksti loetavuse mõõtmiseks on kasutusel neli parameetrit:

1. Teksti hoomatavust ehk lugemistehnilist raskust mõõtva loetavusindeksi (ingl *readability index*) Lix saamiseks summeritakse lausete keskmine pikkus ja pikkade sõnade osatähtsus ning saadud tulemus ümardatakse täisarvuks. Lix sobib ka eestikeelsete tekstide jälgitavusmõõdikuks. Pikad sõnad (7 või rohkem tähte) põhjustavad lugemisel takerdumist ja raskendavad ka teksti mõistmist. (Lebedeva 2015; Kallas jt 2021). Puksandi (2004) uurimistöö järgi tõlgendatakse LIX-indeksit eestikeelsetes tekstides alljärgnevalt:

väga kerge = LIX <= 25

kerge = 25<LIX<=35

keskmine = 35<LIX<=45

raske = 44 < LIX <=55

väga raske = 55 < LIX

2. Teksti sisulist jälgitavust mõõtev ja sõnaliike arvestav formaalsusindeks ehk F-indeks mõõdab teksti ühemõttelisuse ehk väljendustäpsuse astet. Valem põhineb eeldusel, et osa sõnaliikide (asesõnade, tegusõnade, määrsõnade ja hüüdsõnade esinemissagedus muudab teksti kontekstuaalsemaks ja seega mitmemõttelisemaks, samal ajal kui teiste (nimi-, omadus- ja kaassõnade) esinemissagedus langetab kontekstuaalsust, muutes teksti ühemõttelisemaks ehk formaalsemaks. Mida väiksem on formaalsusindeks, seda kontekstuaalsem on tekst (Kerge jt 2007, Kallas jt 2021). Teksti jälgitavust raskendavad nii liigne formaalsus kui ka liigne ühemõttelisus: kui tekst on ebaloomulikult formaalne või lihtsustatud (Puksand, Kerge 2012). Teksti hindamise tööriistas on F-indeksi vahemikud määratud alljärgnevalt:

F <=42,2 on kontekstuaalne, suulise tekstiga sarnane tekst

42,2 < F<= 55.65 on keskmise välljendustäpsusega kirjalik tekst

55.65 < F on formaalne, ametlik tekst

3. Nimisõnavormide osatähtsust mõõtev nominaalsus (N) on nimisõnavormide osatähtsus teksti sõnavormide hulgas. Nominaalne stiil, kus ohtralt nimisõnu, raskendab mõistmist, sest nende taga peidab end mingi mõiste, mis tuleb teistega spetsiifiliselt seostada. (Kallas jt 2021)

Teksti hindamise tööriistas on nominaalsusindeksi vahemikud järgmised:

N <=17% vähe nimisõnu, tekst võib olla liiga kontekstisidus

17% < N <= 37,5%	tavapärane hulk nimisõnu
37,5% < N <=59,5%	üsna palju nimisõnu
59,5% < N	väga palju nimisõnu, õpilased võivad vajada sõnaraamatut

4. Nimi- ja tegusõnavormide suhe kirjeldab, kas tekst on stiililt pigem verbiline või nimisõnaline. Verbilisemat teksti on kergem jälgida ja sisu tabatakse kiiremini. Ka suuline kõne on verbilisem. See suhe kõigub 1:1,4 (suulises dialoogis) kuni 5,8:1 (ametnike kirjavahetuses) (Kallas jt 2021; Kerge 2012).

Oma töös uurisin Sõnaveebi vahenditega tervikteksti keerukust: nominaalsust, nimi- ja tegusõnavormide suhet, Lix ja formaalsusindeksit. Sõnavara raskusastme ja keerukate sõnavormide kohta ei andnud Sõnaveebi tööriist piisavalt infot, seetõttu võtsin arvesse ka eestikeelsetes A1, A2 ja B tasemete iseloomustuses (Hausenberg jt 2008; Ilves 2008 ja 2010) olevaid andmeid. Õppijate tekstimõistmise oskuste hindamisel olid aluseks EKR (2023) lugemisskaalade tasemekirjeldused.

3.3. Veebiküsitlus keeleekspertidele

Koostasin küsimustiku keeleekspertidele, metoodikutele ja keeletasemeid hästi tundvatele pikaajalise kogemusega keeleõpetajatele (oma töös nimetan neid keeleekspertideks), et saada nende hinnanguid uudistekstide tasemekohasuse ja kasutamisvõimaluste kohta keeleõppes.

Kuigi mõned uuringud (Arai 2022) on näidanud, et keeleõppijad võivad tajuda lugemismaterjali raskusastet ekspertide poolt määratust erinevalt ning see viitab vajadusele võtta arvesse ka õppijate arvamusi lugemismaterjalide arendamisel ja hindamisel, annaks õppijate küsitlemine (sama teema kohta, kuid erineva fookuse ja teistsuguse küsimustikuga) kindlasti väärtuslikku infot. Selles magistritöös aga kasutasin hinnangute saamiseks vaid keeleeksperte.

Korraldasin keeleekspertidele veebiküsitluse Google Forms keskkonnas. Küsitlusele vastama valisin pärast juhendajatega konsulteerimist 13 keeleeksperti: õppejõud Tallinna ja Tartu ülikoolist, metoodikud ja pikaajaliste kogemustega keeleõpetajad, kelle puhul võisin olla kindel keeletasemete heas tundmises. Saatsin kõigile personaalse e-kirja, milles oli ka küsimustiku link. Enne seda olin piloteerinud küsimustikku oma kaastudengite peal.

Küsimustik on leitav selle töö lisast 1.

Proovisin koostada küsimustiku optimaalse pikkusega: see koosneb neljast osast: esimene osa uurib ERR lihtsate uudiste, teine Easy-uudiste ja kolmas lihtsas keeles uudiste kohta; neljas osa uurib üldisi põhimõtteid, mida tuleks rakendada keele lihtsustamisel. Küsimustikus oli erinevat tüüpi küsimusi: 3 valikvastustega küsimust, 15 skaaladega küsimust ja 4 avatud küsimust. Kasutasin juhendaja soovitusel 6-palli Likerti skaalat, mis on parem kui 5-palli skaala, kuna ei lase valida väheinformatiivset keskmist varianti.

Küsimustiku sissejuhatavas osas tutvustasin end, selgitasin uuringu olemust ja vastajate anonüümsust. Veebiküsitlus oli Google'i keskkonnas avatud kaks nädalat ning sellele vastas 13 kutsutud eksperdist 10. Kirjutasin vastuste põhjal ülevaatliku kokkuvõtte osas 4.3.

3.4. Uudistekstide analüüs Soome arekeele mõõtmisvahendiga

Kolmandaks vahendiks, millega uudistekste analüüsida, valisin soomekeelse Selkomittari 2.0 (Selkomittari 2022). Kuna eesti keeles puudub hetkel põhjalik arekeele hindamisvahend, siis valisin Selkomittari just seetõttu, et soome keel on eesti keele lähedane sugulaskeel (vt arekeele põhimõtteid teistes keeltes selle töö osas 2.3) ning vahendit oli võimalik vähese vaevaga kohendada ka eesti keele tarbeks.

Tõlkisin ja kohandasin eesti keelde Selkomittari 96 printsiipi. Tabeli eri osad tähistasin selguse huvides eri värviga – teksti kohta käivad printsiibid on rohelises osas, sõnavara sinises, grammatika beežis ning välisilme ja kujundus roosas tabeliosas. Kontrollisin iga printsiibi (kasvõi ligikaudset või osalist) olemasolu erinevates uudistekstides. Tabeli järgnevad kolm tulpa näitavadki erinevate uudislehtede tulemusi. Kui printsiipi oli kasvõi osaliselt rakendatud, siis on lahtris +, kui polnud, siis on lahtris -. Tabeli tumedama värviga lahtrid näitavad, kas seda printsiipi oli mainitud EKR tasemekirjeldustes ja/või ekspertide küsitluses. Tabeliga saab tutvuda töö lisas 3.

4. TULEMUSED

4.1. Uudislehtede tutvustus ja koostamispõhimõtted

Järgnevalt vaatlen põgusalt kõigi kolme analüüsitava veebilehe koostamise ja uudiste lihtsustamise põhimõtteid. Vastuste ülevaade on ka peatüki lõpus olevas tabelis 1.

4.1.1. ERR Lihtsad uudised

Korra nädalas ilmuv lihtsate uudiste leht (https://news.err.ee/keyword/21242420) on ERR portaali osa ning on olnud lugejaile kättesaadav umbes aasta. Nädalas ilmub viis uudist, mis on toimetaja sõnul erineva keeletasemega. Uudiseid on võimalik ka kuulata ühises helifailis, mille on sisse lugenud ERRi diktorid. Tehisaju ega robothääli uudiste valmimisprotsessis ei kasutata.

Toimetuses töötab kuus inimest, kõik peale ingliskeelse toimetaja, kes tegelikult uudistekste kirjutab, on eestlased. Keeleõpetajaid ega lingvisti haridusega inimesi nende hulgas pole. Ingliskeelsel toimetajal on eesti keeles B1 keeletase. Ta lähtub uudiste koostamisel endast kui keeleõppijast. ERRi ingliskeelsete uudiste toimetajana töötades sündisid lihtsad uudised tema isiklikul initsiatiivil. Eraldati küll vahendeid ja töötajaid selleks, et seda projekti ellu viia, aga toimetaja sõnul vahendeid siiski napib.

Uudiste teemad valib toimetaja vastavalt sellele, millised probleemid ja juhtumid on hetkel aktuaalsed. Pole selget plaani, mis valdkonnast need on, teemasid püütakse varieerida. Mõnedest nähtustest on kergem kirjutada, seetõttu on ka näiteks kultuuri või sporditeemalisi uudiseid toimetaja sõnul kergem lugeda kui majandus- või poliitikauudiseid.

Uudiseid püütakse koostada erinevate keeletasemete jaoks – mõned on lihtsamad ja teised keerulisemad lugeda, aga kuna toimetuses puudub keeleinimene, siis ei osata ise uudiste keeletaset hinnata. Toimetaja arvab ise, et tegu võiks olla B keeletasemetega. Toimetaja kirjutab uudislood inglise keeles valmis, need tõlgitakse seejärel eesti keelde. Toimetaja proovib kirjutada võimalikult lihtsas inglise keeles lootuses, et tõlkija tõlgib teksti samuti võimalikult lihtsasse eesti keelde.

Kuna toimetuses pole ühtegi keeleeksperti, siis lihtsustatakse nii nagu õigem tundub. Lihtsustamisel ei kasutata Sõnaveebi tööriistu ega mingeid muid abivahendeid. Lihtsustamise printsiipide hulka kuulub see, et laused püütakse teha lühemad ning uudise pikkus püütakse

hoida kuni 5-6 rida. Iga tekstirea vahel on tühi rida. Eri uudiseid eraldavad üksteisest pildid.

Uudiste sihtrühmaks peetakse neid inimesi, kes loevad ka ERR ingliskeelseid uudiseid – Eestist huvitatud või siin elavad välismaalased, väliseestlased või nende järeltulijad. Uudiste loomisel üritatakse mõelda sihtrühma peale, aga väga keeruline on sihtrühma hinnata. Kuna siiani pole tehtud mingeid kasutajauuringuid, siis puudub info, kes need inimesed on, mida nad vajaksid ja milline on nende tegelik keeletase. Seetõttu proovitaksegi teha nii, et uudistes leiduks igaühele midagi.

Uudiste tagasiside on olnud vahelduv – on olnud positiivset tagasisidet, et uudised on suureks abiks, aga osa kasutajaid on ka kirjutanud, et uudiseid on raske lugeda ja need on keeleõppijaile arusaamatud.

Teksti kujundamisel ei rakendata spetsiaalseid põhimõtteid (eriline font, suurem kiri, suurem reavahe), vaid lähtutakse ERR üldisest visuaalsest stiilist.

4.1.2. Easy-uudised (Eesti.life veebilehel)

Nende uudiste koostaja olen mina. Hakkasin lihtsas keeles uudiseid kirjutama varjupaiga-, rände- ja integratsioonifondi AMlF projekti raames pärast seda, kui sattusin sellesse projekti kogukonna koordinaatoriks. Viisime läbi *Eesti.life* veebilehe lõpptarbijate uuringu, millest selgus, et ingliskeelsete artiklite asemel loeksid paljud uussisserändajad Eesti elu-olu kohta pigem tekste lihtsas eesti keeles.

Easy-uudised peaksid minu arvates sobima A2 tasemele (mõned ka tugevamale A1 tasemel lugejale) ning olema suhteliselt kergesti loetavad ka iseseisvalt. Olen järginud uudiste koostamisel allolevaid põhimõtted:

- tekst olgu lühike ja lihtsa grammatikaga,

- teema olgu huvitav ja aktuaalne uussisserändajate jaoks - Eesti eluolu, kombed ja tähtpäevad, samas ka uued ja huvitavad sündmused Eestis,

- sobiv foto, mis toetab teksti mõistmist,

- valdavalt lihtlaused ja lihtsa struktuuriga liitlaused,

- võimalikult vähe keerulisi sõnu ja keelendeid. A keeletasemetele rasked sõnad ja sõnavormid viivad hüperlingiga sõnaveebi või keeleõppija sõnaveebi lehele, kust lugeja leiab sõna muutevormid, sõnaseletuse ja soovi korral ka lisanäiteid sõna kasutamise kohta (linki polnud kahjuks tehnilistel põhjustel võimalik kuvada hüpikaknas). Olen linkinud ka selliseid sõnu, mis võiksid A2 keeletasemel juba tuntud olla. Kui lugeja antud sõna teab, siis ei pea ta lingile klikkima, vaid võib edasi lugeda.

Uudiste lihtsustamisel ei kasutanud ma Sõnaveebi teksti hindamise tööriista ega ka tehisaju. Tehnilistel põhjustel ei õnnestunud panna tekstide juurde kõneroboti loetud helifaile, nagu algselt kavas oli.

Uudiste sihtrühmaks on eelkõige uussisserändajatest keeleõppijad, arvestades uudiste temaatikat ja sõnastust. Olen saanud hulganisti positiivset tagasisidet nii õppijatelt kui kolleegidelt, kellest mitmed kasutavad easy-uudiseid regulaarselt oma keeletundides või annavad neid õppijatele kodus lugemiseks. Nagu saadud tagasisidest on selgunud, siis on lugejate hulgas ka palju A-B keeletasemetel vähelõimunud püsielanikke, kes keelekursustel ei osale, aga tahaksid vahel lugeda üht-teist arusaadavat Eesti elu kohta.

Leht on praeguseks oma tegevuse lõpetanud ja alamleht Easy-Uudised uueneb hetkel sporaadiliselt – siis, kui kellelgi on aega uusi uudiseid juurde kirjutada. Nimelt on ka mõned kolleegid saatnud mulle lühikesi uudistekste, samuti oleme koostanud lihtsas keeles uudiseid koosloomena õpetajakoolituse töötoas. Pärast toimetamist, hüperlinkide ja foto lisamist olen need tekstid lehele üles pannud. Hetkel on uudistele juurdepääs veebilehel endiselt olemas. Selle lehe edasine saatus pole kahjuks veel teada.

4.1.3. Lihtsaskeeles.ee uudised

Lihtsas keeles uudiseid annab välja Arusaamise Agentuur. Vestlusest toimetajaga selgus, et tekstid on ilmunud juba umbes aasta ning need on eelkõige mõeldud puuetega ja õpiraskustega inimestele, kuigi lugejaid on ka eesti keele teise keelena õppijate hulgas.

Uudiseid testitakse sihtrühma peal ning uudiste koostamisel arvestatakse sihtrühma vajadusi, suheldes erinevate netifoorumite kasutajaskonnaga ja konsulteerides sihtrühma esindajatega. Samas vaatavad ka toimetajad avatud pilguga ringi, otsides tekste, mida saaks oma

lugejaskonna jaoks lihtsustada. Lugejaid on intervjuu hetkeni (märtsi lõpp 2024) olnud umbes 10 000.

Uudiste lihtsustamise protsessis liigendatakse tekste ja lisatakse neile vajadusel taustainfot, et kergendada teatud komplitseeritud teemadest (tervishoid, Euroopa Liidu struktuurid jm) arusaamist. Lihtsustamisel, näiteks teksti peamõtte väljatoomisel ja tekstide lühendamisel kasutatakse ka tehisaju.

Oluline on kujundus, kirja suurus ja värv ning taustavärv. Pikkade lausete puhul liigendatakse tekst mitmele reale, nii et mõtteline tervik jääks ühele reale. Üritatakse kasutada võimalikult lühikesi lauseid ja vältida võõrsõnu. Liitsõnade kirjutamisel kasutatakse vahel poolitusmärki, kuid mitte alati.

Toimetaja arvates võiksid uudistekstid sobida lugemiseks juba algtasemetele (A1-A2).

4.1.4. Kokkuvõte uudiste valmimisprotsessist

Nagu selgus intervjuudest, on uudiste koostamisel arvestatud erinevaid põhimõtteid ja ka uudiste loomise protsess on väga erinev. Lihtsaskeeles.ee veebilehe uudised on ainukesena mõeldud erivajadustega lugejaile, teised kaks uudistelehte on loodud keeleõppijat silmas pidades. Kõigi kolme uudistelehe oluline komponent on visuaal – kas foto või joonis, mis kergendab uudise mõistmist. Rasketele sõnadele seletuse saamise võimalus on ainukesena olemas Easy-uudistel. Ainsana kasutab audiofaili, kusjuures koolitatud häälega diktorit, ERR lihtsad uudised. Lihtsaskeeles.ee uudistel on aga tihe koostöö sihtrühma esindajatega. Uudiste koostamispõhimõtted on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uudiste koostamise põhimõtted ja arvatav keeletase

	ERR lihtsad uudised	**Easy-uudised**	**Lihtsas keeles uudised**
Ilmumissagedus	kord nädalas	ei ilmu enam	paar korda kuus
Sihtrühm	uussisserändajad ja huvilised välismaalt	keeleõppijad	erivajadustega lugejad
Sihtrühma keeletase (toimetuse hinnangul)	Ei oska öelda	A2	A1-A2
Koostöö sihtrühmaga	-	-	regulaarsed konsultatsioonid sihtrühmaga
Toimetuse suurus	5-6 inimest	1 inimene	3 inimest
Loomisprotsess	kirjutatakse inglise keeles ja tõlgitakse eesti keelde	lühendatud tavauudistest vm materjalist	lihtsustatakse uudistest jm infomaterjalidest
Keerulisemate sõnade tõlge või selgitused	-	lingid Sõnaveebi	selgitatakse teiste sõnadega
Foto või illustratsioon	foto	foto	fotod/joonised
Helifailid	loeb professionaalne diktor	-	-
Keelealane ekspertiis	-	toimetaja-koostaja eesti keel teise keelena õpetaja	-

4.2. Tekstide hindamine Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeletasemete kirjelduste põhjal ning Sõnaveebi tööriistadega

4.2.1. Analüüs EKR skaalade järgi

4.2.1.1. A keeletasemed

Kuna A1 tasemel keelekasutaja mõistab väga lihtsas keeles lühikesi tekste igapäevaeluga seotud huvipakkuval teemal, kui mõistmist toetavad illustratsioonid ning A1 taseme sõnavara on veel väga piiratud (vt osa 3.2.1), võib väita, et mõned Easy-uudiste tekstid on

kohased lugemiseks ka tugevamale A1 tasemel keeleõppijale. Töös analüüsitud teiste uudislehtede tekstid sellele tasemele lugemiseks veel ei sobi.

A2 taseme sõnavara on kuni 3000 sõna ning keelekasutaja on omandanud grammatika põhialused äratundmise tasandil, ta mõistab lühikesi lihtsaid tekste tuttaval ja konkreetsel, lugejat huvitaval teemal, kui sisu on tuttav ja ootuspärane ning teksti toetavad illustratsioonid (vt ka osa 3.2.1), seega peaksid Easy-uudiste lehel olevad tekstid olema nii grammatika kui sõnavara osas sellele tasemele sobivad. A2+ tasemel lugeja saaks ehk hakkama ka lihtsaskeeles.ee lehel olevate kergemate tekstidega, kuid need peaksid olema lugejat huvitaval teemal ning ilmselt iseseisvaks lugemiseks enamik neist ei sobiks, kuna sellel keeletasemel vajab õppija veel välist toetust, et loetust aru saada.

4.2.1.2. B keeletasemed

B1 taseme sõnavara on piisav, et mõista igapäevaste üldkeelsete tekstide peamist mõtet ja olulisi detaile, õppija saab juba aru paljudest liitsõnadest ja tuletistest, põhilistest grammatilistest struktuuridest ja lausetüüpidest, kuid ka sellel keeletasemel on oluline tekstide lühidus ja elulähedus, keele lihtsus (vt osa 3.2.1). Lihtsaskeeles.ee lehel olevad uudised on selle kirjelduse järgi B1 keeletasemele igati kohased.

ERR lihtsate uudiste lugejad peaksid osa 3.2.1 määratluse järgi olema B1+/B2 tasemel, kuna sellisel tasemel õppijad saavad aru ka juba keerulisematest tekstidest. B2 tasemel on õppija võimeline lugema juba tavalisi uudiseid ja tekste.

Järgmises osas analüüsin uudistekste Sõnaveebi tööriistadega.

4.2.2. Uudistekstide analüüs Sõnaveebi tööriistadega·

Tekstide hindamiseks sisestasin kõigi kolme veebilehe uudised Sõnaveebi teksti hindamise aknasse. Easy Uudiste puhul võtsin analüüsida kõik uudistekstid (need uudised enam edasi ei ilmu) – kokku analüüsisin 60 uudist (6792 sõna). ERR lihtsatest uudistest võtsin analüüsimaterjali ilmuma hakkamise algusest kuni 2024. aasta märtsi keskpaigani (145 uudist, 10 758 sõna), lihtsaskeeles.ee uudiste puhul võtsin analüüsiks ainult uuemad uudised 2024. aasta algusest kuni aprilli keskpaigani (11 uudist, 1767 sõna) Tekstide ümardatud andmed on toodud tabelis 2.

Tabel 2: Uudistekstide hindamise tulemused Sõnaveebi tööriistaga

Sõnavara (%)	ERR lihtsad uudised	Easy-uudised	Lihtsas keeles uudised
A tase kokku	**54**	**69**	**63**
B1 tase	**13**	**10**	**15**
B2 tase	**7**	**3**	**4**
C tase	**0,25**	**-**	**-**
Määramata	**26**	**18**	**18**
Tekst			
Sõna pikkus (t)	**6,99**	**5,95**	**6,65**
Lix indeks	**61**	**42**	**48**
F indeks	**64,9**	**55,9**	**52**
Nominaalsus	**38**	**39**	**34**
N/T suhe	**1,88**	**1,84**	**1,48**

Kokkuvõtteks võib öelda, et sellest tabelist on selgesti näha, et erinevate uudislehtede sõnavara on tasemetelt erinev. Kõige lihtsama sõnavaraga (69 % A taseme ja ainult 3 % B2 taseme sõnu) on Easy-uudised, järgneb lihtsaskeeles.ee, nende kahe vahel on erinevus suhteliselt väike. Kõige keerulisem sõnavara (sh suhteliselt suur määramata sõnade arv) on ERR lihtsatel uudistel. Easy-uudiste keerulisemate sõnade juures on hüperlingid Sõnaveebi, seega ei tohiks ka kõrgemate tasemete sõnad ega raskemad sõnavormid lugejaile raskusi valmistada, sest Sõnaveebist leiavad nad nii sõna tähenduse, muutevormid kui vajadusel ka näited selle sõna kasutamise kohta. Siiski võib pidev teisele veebilehele liikumine (hüpikakna puudumisel) teksti lugemist raskendada, sest lugeja takerdub.

Nagu osast 3.3 selgus, siis pikad sõnad (7 või rohkem tähte) põhjustavad lugemisel takerdumist ja raskendavad sellega teksti mõistmist. Easy-uudistel on sõna keskmine pikkus madalaim (5,95), kuid vahe erinevate uudiste vahel on samas üsna väike – kõigil on sõna keskmine pikkus väiksem kui 7. Lix-indeks ehk loetavusindeks on analüüsitud uudistest kõige väiksem Easy-uudistel: 42, mis on jaotuses keskmine (35-44), samas kui lihtsaskeeles.ee uudistel on see 48

ehk raske (45-54) ja ERR lihtsatel uudistel koguni 61 ehk väga raske (üle 55) (Puksand 2004).

Formaalsusindeksi (F) järgi on ERR uudised oma 65 punktiga väga kõrge formaalsusega ametlik tekst (55.65 < F), kusjuures teised kaks uudiselehte jäävad keskmise väljendustäpsuse piirimaile, mis peaks taas lugemise hõlpsamaks muutma.

Nimisõnavormide osatähtsus teksti sõnavormide hulgas ehk nominaalsus (N) on ERR ja Easy uudistel üsna kõrge, lihtsaskeeles.ee uudistes aga tavapärane. Selle kriteeriumi järgi peaks viimased olema lugejale kergemini mõistetavamad, sest ohtralt nimisõnu tekstis raskendab mõistmist. Ka nimi- ja tegusõnavormide suhte (N/T) poolest on lihtsaskeeles.ee uudiseleht kõige verbilisem, seega kõige lähem suulisele kõnele ning kõige kergemini mõistetav.

Kokkuvõtteks võib Sõnaveebi tööriistaga sõnavara ja tekstiparameetrite analüüsi põhjal öelda, et keeleõppijale kõige lihtsamini loetavad uudised on Easy-uudised (sõnavara ja teksti näitajate poolest võiks sobida A keeletasemetele) ja lihtsaskeeles.ee (veidi raskema tasemega) ning eelmistest tunduvalt raskemad, eriti teksti tasandil, arvestades kõrgeid Lix ja Formaalsusindeksit ning nominalisatsiooni, on ERR lihtsad uudised (võiksid sobida B2 keeletasemele).

Pelgalt sõnade ja sõnavormide põhjal on raske teksti keeletaset kindlaks määrata, sest Sõnaveeb ei analüüsi sõnade järjekorda lauses ega ka lauseehitust, samuti muid olulisi loetavust mõjutavaid parameetreid, seetõttu analüüsin järgmises osas tekstide keeleõppijaile sobivuse kindlakstegemiseks keeleekspertide küsitluse vastuseid.

4.3. Ekspertide hinnang uudistekstidele

Et saada lisateavet uudiste sobivuse kohta keeleõppeks, fookusega iseseisval lugemisel väljaspool keeletundi, koostasin küsimustiku keeleekspertidele ja metoodikutele ning suure kogemusega ja keeletasemeid hästi tunnetavatele keeleõpetajatele. Nimetan neid kõiki oma töös üldistatult keeleekspertideks. Küsimustiku tutvustus on peatükis 3. Küsimustikuga saab tutvuda töö lisas 2.Küsimustikule vastas 10 keeleeksperti. Järgnevalt teen tulemustest lühikese kokkuvõtte.

4.3.1. ERR lihtsad uudised

Ekspertide arvates on need uudised sobilikud lugeda valdavalt B2 ja kõrgematele tasemetele. Paar vastajat pakkusid ka B1 taset, aga juurde oli lisatud selgituseks, et sellisel juhul vajab õppija kindlasti kas õpetaja abi või muud tuge.

Kommentaarides toodi tasemevaliku põhjendusena välja tekstide rasket sõnavara ja keerulisi grammatilisi konstruktsioone ning väga ametlikku keelepruuki (mida näitas selgelt ka Sõnaveebi vahend). Tekstid on küll lühikesed, aga sellega on mitme vastanu arvates lihtsustamine ka piirdunud. Veel avaldati korduvalt arvamust, et ERR lehel ilmuvaid uudistekste tuleks lihtsustada vähemalt B1 tasemele, sest see on kodakondsuse ja pikaajalise elamisloa saamise miinimum ja B1 tasemel keeleõppijal on veel raske tavauudiseid jälgida. Hetkel nõuab ERR lihtsate uudiste lugemine B1 taseme õppijalt kohati liiga suurt pingutust ning ta võib seetõttu kergesti huvi kaotada.

Uudiste teemavalikut pidas sobivaks valdav enamik (8 vastanut). Mainiti samas, et teemavalik tundub üsna juhuslik ning on arusaamatu, miks nii väheste lihtsustatud uudiste hulka peaksid kuuluma just valitud tekstid. Üks vastanu tõi siiski välja ka selle, et uudised katavad küllaltki hästi algupäraste uudiste teemasid ja sõnavara ning need teemad on Eestis elavatele keeleõppijatele kasulikud ja vajalikud.

Enamik vastanutest pidas tekstide keelt loomulikuks. Sisu raskusastet hinnati erinevalt – pooled pidasid sisu pigem lihtsaks, samas oli nelja vastanu arvates sisu keeruline või pigem raske. Selline erinevus võis tuleneda sellest, et erinevad hindajad vaatlesid erinevaid uudistekste.

ERR lihtsate uudiste grammatikat pidas enamik vastanutest (8 vastanut) raskeks või väga raskeks. Kommentaarides toodi välja pikki keerulisi põimlauseid, ohtralt lauselühendeid ja muid keerukaid grammatilisi struktuure. Üks vastanu mainis, et osa tarindeid on rasked isegi "lihtsale" eestlasele.

Ka sõnavara peeti lugejaile raskeks (9 vastanut). Toodi esile selliseid sõnu nagu *luhtumine*, *kajastuma* ja *käegakatsutav*, mille asemel oleks võinud kasutada ka lihtsamaid ja levinumaid sünonüüme.

Tekste peeti selle taseme (B2) keeleõppijaile iseseisvaks lugemiseks üldiselt sobivaks (8 vastanut). Samas võiks B2 taseme õppija lugeda juba ka tavauudiseid. Kommentaaridest tuleks veel mainida, et nimetus "lihtsad uudised" tekitab kasutajates segadust, sest jätab mulje, nagu oleksid need uudised tõesti lihtsad ning sobilikud lugeda ka A keeletasemetel. Et need tekstid oleksid tõepoolest originaaluudistest lihtsamad, oleks neid vaja veel teadlikult ja süstemaatiliselt lihtsustada - nii sõnavara, grammatiliste struktuuride kui lausete ja teksti tasandil.

4.3.2. Easy-uudised

Enamik eksperte oli ühel meelel, et need uudised on mõeldud lugemiseks A2 tasemele. Vastustes oli märgitud ka B1, kuid kommentaarides selgitasid vastajad, et kui muidu on uudised lihtsa grammatika ja lühikeste kergete lausete tõttu sobivad A2 tasemele, siis B1 märgiti vaid sõnavara silmas pidades. Mainiti veel, et mõned rahvakombeid tutvustavad uudised on teistest pikemad ja keerukama sõnavaraga.

Uudiste sisu pidasid kõik vastajad üsna kergestimõistetavaks ja temaatikat lugejaile sobivaks. Kommentaarides toodi veel välja, et teemadering sobib pigem neile, kel on Eesti kultuuriruumiga olnud vähem kokkupuudet. Märgiti veel, et teemad on ühtses stiilis, elulised, tutvustavad Eesti kultuuri ja elu. Samas toodi välja, et tuleks tuua sisse ka muid teemasid, mida keeleõppijail oleks kasulik ja vajalik lugeda.

Kõik vastanud pidasid uudiseid õppijaile huvitavaks. Kuna laused on lihtsustatud, siis teeb see teksti küll pisut kunstlikumaks, kuid õppijale on see samas mugav. Mainiti ka, et lihtsustamisel on üldiselt säilitatud loomulikkus, välja arvatud mõnes kohas, kus tekst mõjub ülearuste selgituste tõttu lapsikult ja seetõttu mitte väga loomulikult. Grammatikat pidasid kõik vastajad kergeks, plussina toodi välja tekstide lihtsustatud lausestus ja keerukamate konstruktsioonide edukas vältimine.

Sõnavara pidasid vastanud kergemapoolseks. Suure plussina toodi välja raskemate sõnade linkimine Sõnaveebiga. Vastajatele jäi arusaamatuks, miks olid Sõnaveebiga lingitud ka mõned lihtsad A taseme sõnad, mis peaksid juba lugejale tuntud olema. Osa vastanutest mainis ka tekstides esinevat suurt hulka suhteliselt spetsiifilisi sõnu, mis pole madalamatel keeletasemetel vajalikud. Kuid kuna need sõnad on lingitud Sõnaveebiga, siis saavad keeleõppijad vajalikku

tuge ning uudised on seetõttu sobilikud iseseisvaks lugemiseks.

Veel mainisid vastanud, et väga palju annab uudistele juurde kaunis ja teemakohane foto ning tegemist on igal juhul väga vajaliku ja toreda algatusega. Kahjuks ei tule uudiseid enam juurde, seetõttu on osa keeleõppijaid olnud ka pettunud, kui uusi tekste enam ei lisandu.

4.3.3. Lihtsas keeles uudised

Eksperdid olid valdavalt ühisel arvamusel, et see uudiseleht on sobilik lugemiseks B1 tasemele. Kolm vastanut mainis ka A2 taset, kuid siin toodi jällegi välja kõrvalise abi vajalikkus. Mainiti ka, et selle lehe uudised on kõige varieeruvama tasemega – osa tekste on liiga keerukad, teised taas lihtsamad.

Tekste peeti üle keskmise huvitavaks. Teemasid peeti selle taseme õppijaile üldiselt sobivaks, mainiti, et uudised on mitmekesise temaatikaga ja katavad Eesti elu eri valdkondi. Samas mainiti ka, et teemadering näib olevat pigem tervise ja heaoluga seotud, üldhuvitavaid teemasid on vähe, teemad tunduvad kohati ka igavad ja rasked. Arvamused lahknesid tekstide kunstlikkuse-loomulikkuse seisukohalt. Üle poole (6 vastanut) pidasid tekste pigem loomulikuks, neli vastanut pidasid tekste aga liiga kunstlikuks. Sellist arvamust võis põhjustada teksti paigutus arekeele printsiipide järgi: mõte algab eraldi realt, laused on kummaliselt poolitatud ning tekstides esineb kohati (keeleõppijatele ebavajalikke) selgitusi. Seda kõike peeti isegi lugemist raskendavaks asjaoluks, kuna see juhib tähelepanu sisult välisele vormile.

Grammatikat peeti tekstides keskmiselt keeruliseks. Mainiti, et grammatilised konstruktsioonid on kohati väga keerukad, samas tõdeti, et B1 tasemel õppija peabki harjuma loomuliku keelekasutusega ning pole õige sellel tasemel kõiki abstraktsemaid konstruktsioone eemaldada.

Arvamused lahknesid ka selles osas, kui sobilikud on need tekstid iseseisvaks lugemiseks. Ilmselt oli lahkneva arvamuse põhjuseks tekstide kohatine erinev tase. Mainiti ka, et kui neid tekste keeleõppijate jaoks veidike kohandada, oleksid need iseseisvaks lugemiseks täiesti kasutatavad. Veel rõhutati, et kuigi see veebileht on algselt mõeldud lugemisraskustega ja puuetega inimestele, siis võib suur kiri ja teksti liigendamine aidata ka keeleõppijaid teksti paremini haarata ja mõista.

4.3.4. Keele lihtsustamise peamised printsiibid ekspertide arvates

Ekspertide küsimustiku viimases osas tuli kirjutada, mis on peamised printsiibid, millest lähtuda A-B1 taseme iseseisvaks lugemiseks mõeldud tekstide lihtsustamisel. Olen vastused jaganud 4 osasse:

4.3.4.1. Teksti üldised parameetrid

Vastajate arvates peaksid testid olema kindlasti lühikesed ega tohiks sisaldada ülearust. Rõhutati ka seda, et laused peaksid olema pigem lühemad, aga samas mitte ainult lihtlaused. Tekst peab olema liigendatud – jaotatud lühemateks juppideks. Pikema teksti puhul peaks sužee olema kergesti jälgitav.

Ka tasemete vahel peaks olema vahe: A1 tasemel peaks tekstis olema lühikesed laused, konkreetsed teemad, tekstid peaksid olema lühikesed. A2 tasemel võiksid olla veidi pikemad tekstid ja laused. B1 tasemel võiksid olla juba eri tüüpi tasemekohased tekstid, mis oleks pikemad kui A tasemel, aga samas mitte väga pikad.

Hea oleks, kui tekst oleks illustreeritud või toetatud huvitava ja kauni pildiga.

4.3.4.2. Sõnavara

Sõnavara ei tohiks olla keeruline, see peaks olema kontrollitud ja vastama tasemele, st. sisaldama piisaval määral tuntud sõnu ja väljendeid. Tekst võib sisaldada ka üksikuid raskemaid ja ka rahvusvahelisi sõnu. Arvatavad tundmatud sõnad ja väljendid tuleks tekstis võimalusel lühidalt lahti seletada. Ideaalne oleks, kui tekstile lisaks saaks kasutada ka illustratsioone vm visuaalseid väljendusvahendeid ja viiteid. Veebiteksti puhul võiks raskemad sõnad olla lingitud Sõnaveebiga. Keerukama sõnavara kasutamine peaks olema läbi kaalutud ja põhjendatud, seda võiks ennekõike teha olukordades, kus kontekst toetab võõra sõna või sõnavormi tõlgendamist.

Vahe on ka eri keeletasemete vahel: sõnavara peaks järk-järgult muutuma raskemaks – A tasemetel oleks see veel lihtne, aga B1 tasemel juba keerukam.

4.3.4.3. Grammatika

Grammatika peaks olema lihtne, taseme- ja jõukohane. Tekst peaks sisaldama põhiliselt tuntud

grammatilisi tarindeid. Kui siin-seal tuleb ette keerukamaid vorme, pole see probleem, aga nendega ei tohiks liialdada. Raskemad keelendid ei tohiks kuhjuda kõik ühte ega ka mitmesse järjestikusesse lausesse. Keerukama vormi kasutamine peaks olema läbi kaalutud ja põhjendatud, seda võiks ennekõike teha olukordades, kus kontekst toetab tundmatu vormi tõlgendamist. Sõnade järjekord lausetes peaks olema võrdlemisi ühtne, nii et aluse ja sihitise koht lausetes oleks enam-vähem sama kogu tekstis.

Grammatika peaks minema keerulisemaks järk-järgult. A tasemetel oleks see veel lihtne, aga B1 tasemel juba keerukam, teksti tuleks vähehaaval sisse tuua ka keerukamaid tarindeid ning ka laused muutuksid pikemaks.

4.3.4.4. Sisu, teema

Tekstid peaksid käsitlema eelkõige tuttavat teemat või fakte. Tekst peaks olema huvitav, eakohane (täiskasvanu peaks lugema täiskasvanutele mõeldud tekste, mitte lastekirjandust), päevakohane (inimesed tahavad lugeda sellest, mis toimub nüüd ja praegu) ning pakkuma võimalusel uusi teadmisi. Käsitleda tuleks kindlasti igapäevaelu toiminguid (need enamasti pakuvadki inimestele huvi), samuti võiksid kõigi tasemete tekstid anda lugejale mingit uut infot ja tekitada veidi emotsioone. Uudised, mis on suunatud pigem täiskasvanud õppijale, peaksid olema valikult mitmekesised ja katma võimalikult erineva tausta ja huvidega lugejate vajadused. Arvestades keeletaset võiks ülekaalus olla argieluline ja lihtsam kultuuri tutvustav materjal, aga ka kõige põhilisem muudest valdkondadest, näiteks majandusest ja poliitikast, võiks saada kaetud. Tekst võiks olla keelekasutuselt võimalikult autentne, aga arvestaks siiski sihtrühma keeleoskusega. Ka võimalikke intellektuaalseid-kultuurilisi-identiteedilisi jne vajadusi ega huvisid ei tohiks alahinnata, keskendudes ainult argisele; muidugi ei tohiks alahinnata ka argiseid vajadusi, keskendudes näiteks ainult estofiilsetele peensustele.

4.3.4.5. Kokkuvõtteks

Kokkuvõtteks võib öelda, et kõige rohkem rõhutati tekstide jõu-, ea- ja tasemekohasust ning huvitavust. Huvitavus on väga spetsiifiline ning sõltub nii indiviidist kui ka teksti esitusviisist. Samas on paljud teemad uussisserändajatele, kes veel kohalikku kultuuri ja kombestikku ei tunne, kindlasti huvipakkuvad.

Ekspertide arvamustest jäi kõlama ka mõte, et lihtsustamisega ei tasuks liiale minna, vaid lihtsustamisel peaks väga täpselt arvesse võtma sihtrühma keeletaset. Tekstid peaksid ka vastama lugejate vajadusele ja andma eelkõige seda infot, mida reaalses elus tarvis läheb. Kõlama jäi ka ekspertide arvamus, et lihtsustatud uudiste keeletase võiks olla maksimaalselt B1, sest see on ka alalise elamisloa ja kodakondsuse taotlemisel nõutav tase.

Lühidalt võib öelda, et ekspertide küsitluse tulemused langesid suures osas kokku keeletasemete kirjelduste ja Sõnaveebi vahendite abil tehtud analüüsi tulemustega.

4.4. Uudiste analüüs soome arekeele printsiipide järgi

Nagu juba kirjeldatud osas 2.3.1, on soomlased koostanud väga põhjalikud ja kaasaegsed printsiibid arekeelsete tekstide sobivuse hindamiseks – Selkomittari 2.0 (2022). Eesti keele jaoks sellist printsiipide kogumit minu teada välja töötatud ei ole, seetõttu võtsin uudistekstide hindamisel aluseks soome arekeele printsiibid. Otsustasin selle kasuks seetõttu, et eesti keel on soome keele lähedane sugulaskeel ning soomekeelsed printsiibid sobivad eesti keele hindamiseks paremini kui mõne teise keele omad (vt ka osa 2.3). Võtsin printsiipide eesti keelde tõlkimisel arvesse ka eesti keele eripärasid, kuid ei muutnud printsiipide tähendust. Töö lisas 3 on toodud ära ka tabel kolme uudistelehe vastavusest arekeele põhimõtetele ning kas vastav kriteerium esines EKR tasemekirjeldustes ja/või mainiti seda ekspertide küsitluses (43 printsiipi, tabelis tähistatud tumedama värvitooniga).

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kõige paremini vastasid arekeele printsiipidele lihtsaskeeles.ee veebilehe uudised – täidetud oli 76 printsiipi 96st. See on ka ootuspärane, kuna need uudised on koostatud spetsiaalselt erivajadustega inimeste jaoks. Järgnesid Easy-uudised 70 printsiibise vastavusega. ERR lihtsatel uudistel on täidetud 36 printsiipi 96st.

Veelgi rohkem olulist infot saame siis, kui vaatame, kui palju on täidetud nendest printsiipidest, mis keeleekspertide küsitluses või EKR keeletasemete kirjelduses olid eraldi välja toodud (43 printsiipi, tabelis tumedama värviga). Keeleõppijate jaoks eriti oluliste kriteeriumide hulgas oli 14 tekstikriteeriumit (27st), 8 sõnavara kriteeriumit (16st), 16 keelelise ehituse kriteeriumit (24st) ning 5 välisilmet ja kujundust puudutavat kriteeriumit (29st). Nii lihtsaskeeles.ee kui Easy-uudised vastasid neist 40 printsiibile, ERR lihtsad uudised aga ainult 15le.

Kui nüüd jätame tumedama värviga tähistatud parameetritest omakorda kõrvale teksti välisilmet ja visuaalset külge ning ülesehitust puudutavad parameetrid (19 parameetrit, tabelis tumesinise ja tumerohelise värviga) ning võtame vaid teise keele õppes olulisemad, sõnavara ja keelelise ehituse kohta käivad (26 parameetrit, tabelis tumelilla ja tumeroosa värviga), on tulemus sootuks erinev: ERR lihtsate uudiste tekstid vastasid vaid kahele sellisele parameetrile, Easy-uudiste omad 23-le ja lihtsas keeles uudiste tekstid 21 parameetrile. Siit tuleb selgesti välja ERR lihtsate uudiste keeruline grammatika ja sõnavara, mida kinnitas ka keeleekspertide küsitlus. Tabelis 3 on toodud erinevate uudistekstide vastavus keeleõppes olulistele parameetritele.

Tabel 3. Erinevate uudistelehtede tekstide vastavus keeleõppijate jaoks olulistele arekeele parameetritele

Valdkond	ERR lihtsad uudised	Easy-uudised	Lihtsas keeles uudised
Tekst (14)	10	11	14
Sõnavara (8)	2	8	8
Keeleline ehitus (16)	-	16	13
Välisilme ja kujundus (5)	5	5	5
KOKKU (43)	**15**	**40**	**40**

Nagu eespool kirjutatust on selgunud, võiks keeleõppe eesmärgil lihtsustades osa arekeele kriteeriume kõrvale jätta kui ebavajalikud või isegi lugemist takistavad. Alljärgnevalt olengi printsiipide hulgast eemaldanud spetsiifiliselt lugemisraskustega ja puuetega inimestele mõeldud ning seega irrelevantsed printsiibid ning jätnud järele vaid need, mis on töö eelnevates osades mainitud olulistena just teise keele õppe seisukohast.

Mõne printsiibi puhul oli keeruline hinnata, kas see peaks tingimata sisalduma ka keeleõppeks mõeldud teksti lihtsustamise põhimõtetes või pole see otseselt vajalik. Sellised printsiibid olid näiteks teksti välist vormi ja kujundust puudutavad. Kahtlemata teeb teatud tingimuste (suur kiri, suur reavahe) täitmine lugemise lihtsamaks, aga samas pole see vältimatu.

Teen alljärgnevalt lühikese kokkuvõtte keeleekspertide soovitatud ja EKR tasemekirjeldustest selgunud 43 üldisest printsiibist (vt lisa 4, tabelis tumedama värviga tähistatud).

a. Teksti tasand

Tekst on huvitava ja eakohase sisuga. Tekst on lühike, loogilise ja sidusa ülesehitusega, ei sisalda ülearust ega ebaselget informatsiooni. Teksti sisu on mõistetav ilma erilliste eelteadmisteta.

a. Sõnavara tasand

Sõnavara on lugejale valdavalt tuntud. Sõnad on peamiselt lühikesed ja konkreetse tähendusega. Võimalusel välditakse abstraktseid sõnu, piltlikke väljendeid ja erialatermineid.

b. Grammatika tasand

Laused on traditsioonilise sõnajärjega, valdavalt lühikesed lihtlaused või lihtsad ühe kõrvallausega liitlaused. Tarindid on lihtsad, keerulisi sekundaartarindeid ei esine. Sõnad on lihtsa vormiga, võimalusel välditakse harvaesinevaid keerukamaid vorme, nagu näiteks umbisikulise tegumoe teatud vormid jm.

c. Välisilme ja kujundus

Tekst on hästi liigendatud. Teksti mõistmist hõlbustavad kvaliteetsed pildid ja joonised.

Nendele põhimõtetele lisaks tuleb igal keeletasemel eraldi arvestada veel arvukate, konkreetsest keeletasemest lähtuva nõudega (vt ka töö osa 4.2.1). Nii tuleks A keeletasemetele mõeldud tekstides lisaks lühikesele tekstile ja tuttavale teemale arvestada veel sõnavara väiksusega ning väga algelise grammatikatundmisega. B1 taseme tekstides võib esineda juba keerukamaid vorme ja pikemaid lauseid. Kuid ka sellel tasemel on olulised lühikesed kerged laused, lihtne grammatika ja sagedasti kasutatav, tuntud sõnavara.

Väga oluline on ka see, et korraga ühes tekstis (ja lausetasandil ühes lauses) poleks koos palju erinevaid keerukaid komponente, sest see raskendab teksti mõistmist. Iseseisva lugemise puhul tuleb arvestada veel sellega, et tekst peaks olema veidi kergema raskusastmega juhul, kui pole võimalik kasutada väliseid abivahendeid (Sõnaveebi lingid, tekstisisene tõlge hüpikaknas vms).

5. KOKKUVÕTE

Selles töös olid vaatluse all kolm lihtsustatud keeles uudiseid pakkuvat veebilehte ning töö eesmärgiks oli hinnata nendel lehtedel olevate uudistekstide sobivust eesti keele teise keelena õppes, rõhuga iseseisval lugemisel. Töö laiem eesmärk oli välja selgitada ühtsed printsiibid lihtsustatud tekstide koostamiseks. Sellistest printsiipidest võiks olla kasu esiteks lihtsustatud uudistekstide kirjutajatele ja toimetajatele, aga laiemalt ka eesti keele teise keelena õpetajatele, õppematerjalide koostajatele ning LAK-õppe metoodikat kasutavatele aineõpetajatele õppetekstide lihtsustamisel.

Esmalt tuleks taas rõhutada, kuivõrd oluline on keeleõppijale iseseisev lugemine väljaspool keeletundi. Ainult suure keelelise sisendi korral (Krashen 1982) omandatakse keelt tõhusalt. Algtasemetel (eriti A1-A2, aga ka B1 tasemel) keeleõppijatele pakutavaid tekste, nagu töö käigus ka selgus, peaks kindlasti lihtsustama. Samas tuleks lihtsustada ja lühendada nii, et ei kaoks autentsele tekstile iseloomulikud jooned ja tekst ei muutuks lapsikuks (Crossley jt 2007; Kitsnik jt 2022). Loetav tekst ei tohiks nõuda ka üleliia suurt pingutust, kuna sellisel puhul võib huvi kaduda. B2 tasemel võib keeleõppija hakata lugema juba tavauudiseid.

Töös vaadeldi lähemalt ka arekeele olemust ja printsiipe mitme keele näitel. Arekeelt võib pidada rahvuskeele erikujuks, mida iseloomustab lingvistilise keerukuse kunstlik vähendatus (Maaß 2015; 2020). Arekeelel on täita mitu funktsiooni, kõik kolm on väga olulised. Osalusfunktsioon võimaldab infole juurdepääsu, õppimisfunktsioon harjutab lugema ja seeläbi arenema, sillafunktsioon aga sillutab teed tavakeele tekstide juurde. Kõik need funktsioonid on olulised ka keeleõppes.

5.1. Kolme uudistelehe analüüs

Töös oli kasutusel kolm erinevat viisi uudistekstide sobivuse hindamiseks keeleõppes (rõhuga iseseisval lugemisel). Euroopa keeleõppe raamdokumendi (EKR) keeletasemete kirjelduste põhjal ning sellel põhineva Sõnaveebi hindamisvahendiga saadud tulemused langesid suures osas kokku keeleekspertide küsitluse (osa 4.3) ja arekeele printsiipidele vastavuse analüüsi (osa 4.4) käigus saadud tulemustega.

Kolme uudiselehe tekste võrreldes ja analüüsides selgus, et neid kõiki saab kasutada erineval

viisil ja erineva tasemega keeleõppijatele iseseisvaks lugemiseks. Kõige lihtsam neist on Easy-uudised, mida õppijad saavad lugeda juba A tasemel. Lihtsas keeles uudised (Arusaamise Agentuur) on enam-vähem sobivad B1 tasemele ning kõige suuremat pingutust nõudvad ja keerulisemad lugeda (sobivad B2 tasemele) on ERR lihtsad uudised, mis on neist kolmest ainuke regulaarselt (riigi toel) ilmuv lihtsustatud uudistekste pakkuv leht.

Tööst tuli selgelt välja ka see, et lihtsustamisel ei piisa ainuüksi teksti lühendamisest, kui grammatiline ja lausestruktuur jääb komplitseerituks ja kasutatakse keerulist sõnavara. Eksitav on lugeda pealkirja „Lihtsad uudised“, kui tekstid on tegelikult B2 tasemel ning tegemist oleks justkui tavauudiste lühendatud versiooniga. Tööst selgus tõsiasi, kuivõrd oluline on kaasata tekstide lihtsustamise protsessi keeleekspert.

Kolmest uudislehest kaks on algselt mõeldud eesti keelt teise keelena õppijaile, ka kolmas (lihtsaskeeles.ee) leiab keeleõppes kasutust. Seetõttu võiks kõigi lehtede uudistekste suurema sobivuse saamiseks veelgi lihtsamaks ja keeleliselt ühtsemaks toimetada, samuti võiksid olla tekstidel juures märked, missugusele keeletasemele vastav uudistekst mõeldud on. Ekspertide tagasisidest tuli olulise mõttena välja ka see, et tekstid võiksid olla lihtsustatud kuni B1 tasemeni, sest see tase on kodakondsuse ja alalise elamisloa taotlemise nõue. Teine oluline mõte oli see, et ühte lausesse ei tohiks kuhjata erinevat grammatilist ja leksikaalset materjali. Ka A2-B1 tasemel lugeja võib juba tunda suhteliselt palju muutevorme ja sõnu, kuid tuleks hoolega jälgida, et keerukusi ei satuks ühte lausesse/tekstiosasse liiga palju, sest see võib teksti mõistmist oluliselt raskendada ja lugejat heidutada. Iseseisva lugemise puhul on ka soovitatud hoida tase veidi alla lugeja tegeliku keeletaseme (nn *i miinus 1*, vt ptk 1.2), et vältida lugeja kognitiivset ülekoormust ja sellega kaasnevat stressi (Arai 2022).

Keeleõppijaile, nagu ka teiste riikide pikaajalised kogemused on näidanud, sobivad põhimõtteliselt ka erivajadustega inimestele mõeldud arekeelsed uudislehed. Selline oli töös vaadeldud leht lihtsaskeeles.ee. Kuigi arekeele teatud kindlate vormi ja sisu printsiipide (teksti joondus ja visuaalsed parameetrid, mõttetervik ühel real, lugejale suunatus, ohtrad selgitused jm) järgimine võib esialgu tähelepanu teksti sisult kõrvale juhtida, on tegemist eluliste, vajalike ja iseenesest huvitavate teemadega. Ka teiste riikide kogemus kinnitab, et tuleb üle saada suhtumisest, justkui erivajadustega inimestele mõeldud tekstid oleksid kuidagi marginaalsed,

negatiivse konnotatsiooniga ja nende kasutamine oleks tavalugejatele alandav. Probleem võib olla ka selles, et eri kultuurides on erinevatel sõnadel ja sümbolitel erinev tähendus, mis võib võõrast kultuurist siia elama tulnud uussisserändajaid eksitada. Samas võib keeleõppija puhul võõrsõnade kasutamine arusaamist hoopis kergendada, selle raskendamise asemel.

Töös kasutati analüüsiks A1-B2 keeletasemete kirjeldusi (EKR 2023), Sõnaveebi teksti hindamise vahendit ning keeleekspertidega tehtud küsitluse vastuseid (vt Lisad 2 ja 3). Kindlasti oleks tulnud kasuks ka uudiste sihtrühma, keeleõppijate küsitlemine, kuid see jäi töö mahtu ja ajalimiiti arvestades kõrvale. Tulevikus, mõne teise töö raames oleks kindlasti oluline uurida ka sihtrühma arvamust, kuna kasvõi tekstide huvitavust või raskust tajutakse väga subjektiivselt ning see võib isegi sarnase keeleoskuse puhul indiviiditi tunduvalt erineda.

5.2. Lihtsas keeles tekstide koostamise põhimõtted

Töö üks eesmärke oli ka luua lihtsas keeles uudistekstide koostamise suunised, pidades silmas just keeleõppijate vajadusi. Võttes ühelt poolt soomekeelse Selkomittari (osa 3.3.1) printsiibid ja võrreldes neid keeletasemete kirjeldustes sisalduva info ning keeleekspertide arvamustega, on võimalik tuua välja olulised parameetrid lihtsustatud tekstidele. Selkomittaril on 96 printsiipi (Lisa 4), millest osa ei ole keeleõppes relevantne, kuna on mõeldud erivajadustega lugejatele. Märkisin tumedama värvitooniga ära printsiibid, mis Sõnaveebi ja EKR eestikeelsete tasemekirjelduste ning keeleekspertide vastuste põhjal on olulised ning sõnastasin need kokkuvõtlikult osas 4.4. Need printsiibid puudutavad 4 tasandit: teksti, sõnavara, grammatikat ning teksti välisilmet ja kujundust.

Lisas 4 olevast tabelist on näha selgesti ka seda, et teise keele iseseisva lugemise puhul on olulised arekeele printsiibid eelkõige teksti, sõnavara ja grammatika tasanditel. Ülioluline on just grammatiline lihtsustamine – lihtsa struktuuriga liitlaused või lühikesed lihtlaused, keerukate tarindite vältimine ja traditsiooniline sõnajärg.

Allolevatest teksti lihtsustamise põhimõtetest võiks olla abi neile, kes soovivad tekste lihtsustada eesti keelt A1-B1 tasemetele.

1. Tekst on hästi liigendatud. Vajadusel on kasutatud alapealkirju.
2. Teksti mõistmist hõlbustavad teksti sisuga otseselt seotud pildid ja joonised.

3. Tekst on huvitava ja eakohase (täiskasvanutele sobiva) sisuga.
4. Teksti sisu on mõistetav ilma eriliste eelteadmisteta.
5. Tekst on lühike, loogilise ja sidusa ülesehitusega, ei sisalda ülearust ega ebaselget informatsiooni.
6. Sõnavara on algtasemel lugejale valdavalt tuntud.
7. Sõnad on peamiselt lühikesed ja konkreetse tähendusega. Võimalusel välditakse abstraktseid sõnu, piltlikke väljendeid ja erialatermineid.
8. Sõnavormid on lihtsad ja algtasemel lugejale tuntud.
9. Laused on valdavalt lühikesed lihtlaused või lihtsad ühe kõrvallausega liitlaused.
10. Laused on traditsioonilise sõnajärjega (alus, öeldis, sihitis).
11. Keerulisi sekundaartarindeid ei kasutata, võimalusel välditakse umbisikulise tegumoe teatud vorme ning muid harvaesinevaid keerukamaid vorme.

5.3. Edasised suunad

Et saada selle teema kohta olulist lisateavet, võiks uudistekstide sobivust testida ka keeleõppijatel. See võiks olla mõne järgmise magistritöö teema.

Töö autorina loodan, et selle töö käigus tehtud kokkuvõtvatest tähelepanekutest on tulevikus kasu uudistekstide, aga ka muude iseseisvaks lugemiseks kasutatavate tekstiliikide lihtsustamisel. Ideaalis võiks Eesti keeleruumis olla isegi mitu erinevat uudislehte, mis pakuksid lihtsustatud uudiseid koos kuulamisvõimaluse (lisatud audiofail) ja sõnaselgitustega (hüpikaknas). Viimasel ajal on ühiskonnas üha olulisemaks saanud vajadus hoida uussisserändajad ja vähelõimunud püsielanikud Eesti kultuuri- ja inforuumis, pakkuda neile eluliselt vajalikku teavet, kujundada nende arvamust Eesti poliitika, majanduse ja kultuuri suhtes. Sellega aitame kaasa sidusa ühiskonna kujundamisele ja uussisserändajate lõimimisele.

Mis puudutab eestikeelsele haridusele üleminekut ja ühtse eestikeelse kooli teket, on tekstide lihtsustamisel samuti ülioluline roll. LAK-õppeprotsessi toestamise üks võimalusi on

keeleline lihtsustamine. Häid LAK-õppe materjale on raske leida, õpetajail kulub tihti palju aega, et õppevara välja töötada (Mehisto jt 2010). Õppeprotsessis ja õppematerjalide loomisel saaks edukalt kasutada ka erivajadustega inimestele mõeldud arekeele visuaalseid erijooni (teksti paigutus ja joondus, kirjasuurus, visualiseerimine: joonised ja fotod). Selliseid printsiipe arvestav õppematerjal vastaks kaasava hariduse nõuetele ning võimaldaks samas klassiruumis õpetada lisaks teise emakeelega õpilastele ka erivajadustega õpilasi. Arekeelne tekst võiks olla esitatud paralleelselt tavakeeles õppetekstiga kas paberõpikus või veebikeskkonnas. Sellega oleks täidetud ka kõik kolm arekeele funktsiooni (osa 2.5) – õppimisfunktsioon, osalusfunktsioon ja sillafunktsioon (vt ka Bredel ja Maaß 2016).

Kokkuvõtteks sooviksin tänada kõiki neid, kes selle töö valmimisele kaasa aitasid, ning jään lootma, et sellest on praktilist kasu nii kolleegidele kui inimestele teistelt elualadelt.

Kirjandus

Ahrens, S. (2020). Easy Language and Administrative Texts. Teoses: C. Lindholm, & U. Vanhatalo (Toim.), Handbook of Easy Language in Europe. Frank & Timme DOI10.26530/20.500.12657/52628

Ahrens, S. (2022). Easy Language Translations for Second Language Learners–Worthwhile concept or didactic mistake? Teoses: Translation, Mediation and Accessibility for Linguistic Minorities. Berlin: Frank & Timme. pp. 175–190.

Ahrens, S., & Fioravanti, C. (2022). Cultural implications in Easy Language texts for migrants. Theoretical considerations and insights from practice in Germany and Italy. – Trans-kom, 15(2), 270-292. https://www.trans-kom.eu/bd15nr02/trans-kom_15_02_06_Ahrens_Fioravanti_Easy.20221219.pdf (27.03.2024)

Arai, Y. (2022). Exploring Perceived Difficulty of Graded Reader Texts. – Reading in a Foreign Language, October 2022, 34, No. 2, pp. 249–270. https://hdl.handle.net/10125/67425 (12.04.2024)

Argus, R., Rüütmaa, T., Verschik, T., Baird, P. (2021). Mitmekeelsus, esimese ja teise keele omandamine. Peamistest teooriatest, uuringutulemustest ja õpetamismeetoditest. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium / Tallinna Ülikool

Bamford, J., Day, R. R. (Toim.) (2004). Extensive reading activities for teaching language. Cambridge: Cambridge University Press.

Berardo, S. (2006). The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading. – The Reading Matrix. 6.

Bisang, W. (2014). Overt and hidden complexity. Two types of complexity and their implications. – Poznan Studies in Contemporary Linguistics, vol. 50, no. 2, 2014, pp. 127-143. https://doi.org/10.1515/psicl-2014-0009

Bohman, U. (2021). Easy language in Sweden. Teoses: C. Lindholm, & U. Vanhatalo (Toim.), Handbook of Easy Language in Europe (pp. 527-568). Frank & Timme

Bredel, U., C. Maaß (2016) Leichte Sprache. Theoretische Grundlagen, Orientierung für die Praxis. Berlin: Duden.

Bulté, B., Housen, A. (2012). Defining and operationalising L2 complexity. Teoses: A. Housen, F. Kuiken ja I. Vedder (toim.) Dimensions of L2 performance and proficiency. Complexity, accuracy, and fluency in SLA, 21–46. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Crossley, S. A., M. M. Louwerse, P.M. McCarthy, D.S. McNamara (2007). A linguistic analysis of simplified and authentic texts. – The Modern Language Journal, 91(1), 15–30.

Crossley, S. A., Allen, D., & McNamara, D. S. (2012). Text simplification and comprehensible input: A case for an intuitive approach. – Language Teaching Research, 16(1), 89–108.

Day, R. R., Bamford, J. (1998). Extensive reading in the second language classroom. Cambridge: Cambridge University Press.

Day, R. R., & Bamford, J. (2002). Top ten principles for teaching extensive reading. – Reading in a Foreign Language, 14(2), 136–141. https://nflrc.hawaii.edu/rfl/item/61 (12.04.2024)

EKI teatmik = Eesti õigekeelsuskäsiraamat (2022). Toim. P. Päll. Koost. P. Päll, M. Raadik, Ü. Allsalu, K. Hallik, K. Kasemets, M. Langemets, T. Leemets, S. Mäearu, T. Paet, G. Paulsen, L. Risberg, A. Tavast, M. Vaus. Tallinn: Eesti Keele Instituut https://eki.ee/teatmik/ (23.05.2024)

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. https://www.eki.ee/dict/ekss/ (18.05.2024)

EKR = Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine. sõsarväljaanne (2023). https://hm.ee/sites/default/files/documents/202301/S%C3%B5sarv%C3%A4ljaanne_Jaanuar%202023.pdf (23.05.2024)

Ester, J., Vainre, M. (2019) Riigiasutustes selge keele kasutust takistavate ja soodustavate tegurite väljaselgitamine. Koost. J. Ester, M. Vainre. Mõttekoda Praxis. Tallinn.

Grabe, W. (2009). Reading a Second Language: Moving from Theory to Practice. New York:

Cambridge University Press.

Hallik, K. (2020). Kas Eestist võiks saada selgekeelne e-riik? Õiguskeel, 1, 1−6.

Hansen.Schirra, S., Maaß, C. (2020). Easy Language, Plain Language, Easy Language Plus: Perspectives on Comprehensibility and Stigmatisation. Teoses: Easy Language Research. Text and User Perspectives, Frank & Timme, 17-40

Hansen-Schirra, S., Bisang, W., Nagels, A., Gutermuth, S., Fuhcs, J., Borghardt, L., Deilen, S., Gros, A.-K., Schiffl, L., Sommer, J. (2020). Intralingual Translation into Easy Language – Or How to Reduce Cognitive Processing Costs. Teoses: C. Lindholm, & U. Vanhatalo (Toim.), Handbook of Easy Language in Europe. Frank & Timme, 195-227

Hausenberg, A.-R., Ilves, M., Kaivapalu, A., Kerge, K., Kern, K., Kitsnik, M., Krall, I., Rummo, K. ja Rüütmaa, T. (2008). Iseseisev keelekasutaja. B1- ja B2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: REKK, Atlex

Hauser, R., Vamvas, J., Ebling, S., Volk, M. (2022). A Multilingual Simplified Language Corpus. Proceedings of the 2nd READI Workshop, Marseille https://aclanthology.org/2022.readi-1.4.pdf

Hawkins, R. (2001). The theoretical significance of Universal Grammar in second language acquisition. – Second Language Research, 17(4), 345–367. http://www.jstor.org/stable/43104619 (22.05.2024)

Hennoste, T (2001). Uudise käsiraamat : kuidas otsida, kirjutada, toimetada ja serveerida ajaleheuudist. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 349 lk

Ilves, M. (2008). Algaja keelekasutaja. A2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: EKSA.

Ilves, M. (2010). Läbimurre. A1-taseme eesti keele oskus. Tallinn: EKSA.

Informatsioon kõigi jaoks. Euroopa standardid informatsiooni lihtsalt loetavaks ja mõistetavaks muutmiseks (2010). Koostanud: Inclusion Europe ja EVPIT

Kallas, J., Koppel, K. (2018). Eesti keele A-1 taseme sõnavara. Eesti Keele Instituut. https://www.eki.ee/keeletase/lists/EKI/A1.pdf (23.04.2024)

Kallas, J; Koppel, K.; Pool, R.; Tsepelina, K.; Üksik, T.; Alp, P.; Epner, A. (2021). Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad Eesti Keele Instituudi keeleportaalis Sõnaveeb. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat = Estonian papers in applied linguistics, 17, 61−80. DOI: 10.5128/ERYa17.04.

Kallas, J.; Koppel, K.; Pool, R.; Üksik, T.; Tsepelina, K. (2022). Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad. Eesti Keele Instituut. DOI: 10.15155/3-00-0000-0000-0000-08C04L; https://sonaveeb.ee/teacher-tools (24.03.2024)

Kara, B. (2019). The effect of graded readers on reading comprehension skill of EFL students. Language Teaching and Educational Research (LATER), 2(2), 160-172. https://doi.org/10.35207/later.554716 (12.04.2024)

Kasik (2002). Eesti kirjakeele kasutusalad ja nende seisund - Ajakirjandus ja meelelahutus Reet Kasik, Tartu Ülikool, http://hdl.handle.net/10062/40635 (22.05.2024)

Kerge, K., Pajupuu, H, Altrov, R. (2007) Tekst, kontekstuaalsus ja kultuur. Keel ja Kirjandus 8, 624-637

Kikerpill, T. (2010). Lugemisoskuse mõõtmine eesti keeles teise keelena. Testisoorituse kvalitatiivne analüüs. Teadusmagistritöö http://hdl.handle.net/10062/15211 (12.04.2024)

Kimble, Joseph (1992). Plain English: A Charter for Clear Writing, 9 T.M. Cooley L. Rev. 1, 11–14 (kaudviide, viidatud Hallik 2020)

Kitsnik, M. (2014). Verbivormid B1- ja B2-taseme kirjalikus õppijakeeles. – Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics, 5(3), 9–35. https://doi.org/10.12697/jeful.2014.5.3.01 (17.03.2024)

Kitsnik, M., Sooalu, M. (2020). Miks mõnikord kaob tuju eesti keelt õppida? Demotivatsioon üheksanda klassi eesti keele kui teise keele tundides. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 30, 124–154. http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV30.03 (12.03.2024)

Kitsnik, M.; Palts, L.; Urb, M (2022). Lugemistekstide kogumiku "Meie elu" koostamine

täiskasvanud A2-taseme eesti keele õppijaile. Tasakaalu otsimine autentselaadsuse, huvitavuse ja jõukohasuse vahel. – Eesti Haridusteaduste Ajakiri nr 10(2) https://eha.ut.ee/19/ (12.03.2024)

Kitsnik, M.; Melnikova, S. (2023). Ilukirjanduse lugemine mängustatud aktiivõppemeetodite abil põhikooli eesti keele kui teise keele tundides. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja, 33, 47−81. DOI: 10.5128/LV33.02

Krashen, S. (1982). Principles and practice in second language acquisition. Oxford: Pergamon; http://www.sdkrashen.com/content/books/principles_and_practice.pdf (13.04.2024)

Krashen, S. (1993). The Power of Reading. Insights from the Research. Bloomsbury Publishing Plc https://www.sdkrashen.com/content/books/the_power_of_reading.pdf (23.03.2024)

Kreinin, L. (2021). Margus, kass ja õunamoos. Lihtne lugemine A2-tasemele. Tallinn, Settle in Estonia kohanemisprogramm

Kreinin, L. (2023). Margus Mustika seiklused said alguse tänu Ungarile. Lihtsas eesti keeles lugemisvara. ÉSZT-MAGYAR HÍD. Ünnepi könyv Bereczki András 60. születésnapjára. 95-103

Kärtner, P. (2000). Lugemisoskuse arendamine, Keeleõpetaja metoodikavihik. Tallinn, Tea Kirjastus

Lebedeva, T. (2015). Õpiteksti raskus ja selle uurimine. Bakalaureusetöö. https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/43a9f3ea-9978-4e35-8075-65b5121452a9/content (24.03.2024)

Leskelä, L. (2022). Selkopuhetta! Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa. Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/items/344533fe-dc16-48d1-a7c7-5336e56dc2fe

Leskelä, L., Mustajoki, A., & Piehl, A. (2023). Ymmärrettävää kieltä erilaisille lukijoille. – Kielikello, (4/2023)

https://www.kielikello.fi//ymm%C3%A4rrett%C3%A4v%C3%A4%C3%A4-kielt%C3%A4-erilaisille-lukijoille (23.04.2024)

Li, Y., Xu, S., Wang, Q. (2005). The effects of simplified and elaborated texts on second language reading comprehension: an exploratory study. – Vigo International Journal of Applied Linguistics vol. 2, 45-74

Long M. H. (2020). Optimal input for language learning: Genuine, simplified, elaborated, or modified elaborated? – Language Teaching.202:53(2):169-182. doi:10.1017/S0261444819000466

Maaß, Christiane (2015). Leichte Sprache. Das Regelbuch. Berlin: LIT Verlag

Mara, R. R., & Mohamad, M. (2021). The Use of Authentic Materials in Teaching Reading to Secondary School Students in Malaysia: A Literature Review. – Education, 12, 1692-1701. https://doi.org/10.4236/ce.2021.127129 (13.04.2024)

Mehisto, P., K. Võlli, D. Marsh, M.-J. Frigols, H. Asser (2010). Lõimitud aine- ja keeleõpe. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed

Metslang, H., Kibar, T.; Kitsnik, M.; Krall, I.; Koržel, J.; Zabrodskaja, A. (2013). Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis. Uuringu lõpparuanne. Tallinn: Tallinna Ülikool, Eesti Keele ja Kultuuri Instituut. http://www.hm.ee/index.php?048181

Mikk, J. (1980). Teksti mõistmine. Tallinn: Valgus.

Palts, L., Urb, M. (2020a). Eestikeelne A2-tasemel lugemistekstide kogumik „Meie elu“ täiskasvanud õppijale, Magistritöö. Tartu Ülikool

Palts, L., M. Urb (2020b). Meie elu. A2-tasemel lugemistekstid eesti keele õppijale. Paltsi OÜ

Peterson, E. (2003) Oskuslikuks lugejaks – aga kuidas? Teksti- ja lugemisõpetus. Keeleõpetaja metoodikavihik. Tartu: Atlex.

Puksand, H. (2004). Loetavusindeksi Lix sobivusest eestikeelsele tekstile. – Tekstid ja taustad III. Lingvistiline tekstianalüüs. Toim. R.Kasik

https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/28efb8da-59b9-4c2b-a56c-8c7a9f6cd88f/content (29.3.2024)

Renandya, W. A., Jacobs, G. (2016). Extensive Reading and Listening in the L2 Classroom. - English Language Teaching Today (Toim. W. A. Renandya, & Handoyo, P.) 97-110. New York, Routledge https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED573788.pdf (12.03.2024)

Selkomittari 2.0 = Selkokielen mittari (2022). https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-mittari/ (27.05.2024)

Sooalu, M. (2016). Õpilaste demotivatsiooni põhjused 9. klassi eesti keele teise keelena tundides. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool. https://www.etera.ee/zoom/27441/view?page=1&p=separate&tool=info&view=0,188,2480,3321 (12.03.2024)

Sõnaveeb (2024). https://sonaveeb.ee/teacher-tools/#/rating (24.05.2024)

Õunapuu, Lembit (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool http://hdl.handle.net/10062/36419 (17.05.2024)

Young, D. J. (1999). Linguistic Simplification of SL Reading Material: Effective Instructional Practice? – The Modern Language Journal, 83(3), 350–366. http://www.jstor.org/stable/330258 (12.04.2024)

LIHTSAS KEELES KOKKUVÕTE

LIHTSAD UUDISED

Lea Kreinin kirjutas magistritöö. See töö uurib lihtsas keeles uudiseid.

Lihtsas keeles uudis on lühike. Laused ja sõnad on kerged.

Lihtsate uudiste veebilehed on:

- Lihtsaskeeles.ee
- Eesti.life/easy-uudised
- ERR lihtsad uudised

Easy-uudised on kõige kergemad.

Lihtsaskeeles.ee uudised on natuke raskemad.

ERR lihtsad uudised on kõige raskemad.

Välismaalased loevad ka lihtsaid uudiseid. Nad õpivad uudistest eesti keelt.

USE OF SIMPLIFIED NEWS TEXTS FOR INDEPENDENT READING IN ESTONIAN AS A SECOND LANGUAGE LEARNING. SUMMARY.

In many countries, news sites in simplified language are used in L2 studies. In Estonia, three websites offer news in simple Estonian. However, it has not been studied if these news articles serve their purpose or how they are perceived by L2 learners, teachers, and language experts. The goal of this MA thesis is to examine the news texts from three online sources—*ERR lihtsad uudised*, *eesti.life/easy-uudised*, and *lihtsaskeeles.ee*—and assess their language level as well as their suitability for second language learning, especially for independent reading. This thesis also aims to propose recommendations that could be followed for creating simplified Estonian news in the future.

The Chapter 1 explores the nature of reading in second language learning, emphasizing independent reading outside the traditional classroom. Chapter 2 discusses the reasons for text simplification, variants of simplified language (plain and easy language), principles of simplification in different languages, and the functions of simplified language. Chapter 3 introduces research methods and materials, including semi-structured qualitative interviews with news editors, text analysis with Sõnaveeb tools and CEFR levels, questionnaire for language experts, as well as Finnish easy language guidelines.

Chapter 5 summarizes the analysis and answers the research questions. *Easy-uudised* is suitable to read already at A levels, while *lihtsaskeeles.ee* can be understood at A2+/B1 level. The most difficult to read is *ERR lihtsad uudised*, it requires the highest language proficiency amongst the news sites – B1+/B2 level.

Principles for simplifying texts for A1-B1 levels include:

1. Well-structured text with subheadings if necessary.

2. Images and photos related to the content.

3. Interesting and age-appropriate content.

4. Understandable without special prior knowledge.

5. Short, logical, and coherent text without unnecessary information.

6. Vocabulary familiar to beginner-level readers.

7. Short, concrete words, avoiding abstract terms and technical jargon.

8. Traditional word order (subject, predicate, object).

9. Short simple sentences or simple compound sentences.

11. Avoiding complex grammar constructions and complicated impersonal verb forms.

These observations can guide future simplification of news texts and other materials for independent reading. Simplification helps integrate new immigrants and less integrated residents into Estonian society. In education, simplified texts support the transition to Estonian-language instruction and the development of a unified school system. It is essential to overcome the perception that texts for special needs are marginal or demeaning. Visual features used in plain language can aid in creating inclusive educational materials for students with different mother tongues as well as with special needs.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik uudislehtede toimetajatele

1. Kui tihti ilmuvad lihtsad uudised?
2. Mitu uudist ilmub korraga? Miks just selline arv?
3. Milliste teemade ja põhimõtete järgi valite kajastatavaid teemasid?
4. Kuidas ja milliste printsiipide järgi lihtsustate tekste?
5. Kas kasutate EKI Sõnaveebi teksti hindamise tööriista?
6. Kas kasutate uudistekstide koostamisel ja lihtsustamisel tehisaju abi?
7. Millisele keeletasemele (A1, A2, B1, B2, C1, C2) vastavad teie lihtsustatud uudiste tekstid oma raskusastmelt?
8. Milliste printsiipide järgi kujundate lihtsate uudiste välisilmet (kirja suurus, reavahe, visuaal)?
9. Kas ja milliste printsiipide järgi on korraldatud uudiste audioesitus (Robothääl, inimhääl)? Miks selline valik?

Lisa 2. Keeleekspertide küsimustik Google Forms keskkonnas

Lihtsustatud uudistekstide kasutamine keeleõppes iseseisvaks lugemiseks

Lugupeetud keele-ekspert/kogenud keeleõpetaja!
Olen Lea Kreinin ja kirjutan Tartu Ülikoolis magistritööd lihtsustatud uudiste kasutamisest keeleõppes iseseisvaks lugemiseks. Palun Teie abi kolme lihtsas keeles uudistelehe hindamiseks eesti keele teise keelena õpetamise seisukohast.
Küsimustik koosneb neljast osast. Palun tutvuge kolme lihtsaid uudiseid pakkuva veebilehega (lingid allpool) ja seejärel vastake küsimustele.
Küsitluse tulemusi kasutatakse anonüümselt ja ainult teaduslikel eesmärkidel. Kui Teil peaks tekkima küsimusi või soovite kommenteerida, palun võtke minuga ühendust: lea.kreinin@gmail.com, tel. 55 18931
Suur tänu abi eest!
Lea

* Indicates required question

1. **1. OSA**. Palun sirvige lehte **ERR LIHTSAD UUDISED** *
ja tutvuge selle sisuga.
1. Mis keeletasemele oleks selle lehe lugemine jõukohane?

Mark only one oval.

- ◯ A1
- ◯ A2
- ◯ B1
- ◯ B2 ja kõrgemad tasemed

2. 2. Kui sobivad on uudiste teemad selle taseme õppijaile? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei ol	◯	◯	◯	◯	◯	◯	On väga sobivad

3. 3. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga huvitavad

4. 4. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga loomulikud

5. 5. Kuidas hindaksite nende tekstide järgmisi komponente? *

Mark only one oval per row.

	Väga raske	Raske	Pigem raske	Pigem kerge	Kerge	Väga kerge
Sisu	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Grammatika	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Sõnavara	◯	◯	◯	◯	◯	◯

6. 6. Kui hästi sobivad need tekstid Teie arvates selle taseme keeleõppijaile **iseseisvaks lugemiseks**?

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei s	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Sobivad väga hästi

7. Soovi korral kommenteerige lühidalt küsimuste 1-6 vastuseid.

2. OSA. Palun sirvige lehte **EASY-UUDISED** ja tutvuge selle sisuga.

8. 1. Mis keeletasemele oleks nende tekstide lugemine jõukohane? *

Mark only one oval.

- A1
- A2
- B1
- B2 ja kõrgemad tasemed

9. 2. Kui sobivad on uudiste teemad selle taseme keeleõppijaile? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei ol	◯	◯	◯	◯	◯	◯	On väga sobivad

10. 3. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga huvitavad

11. 4. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga loomulikud

12. 5. Kuidas hindaksite nende tekstide järgmisi komponente? *

Mark only one oval per row.

	Väga raske	Raske	Pigem raske	Pigem kerge	Kerge	Väga kerge
Sisu	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Grammatika	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Sõnavara	◯	◯	◯	◯	◯	◯

13. 6. Kui hästi sobivad need tekstid Teie arvates selle taseme keeleõppijaile **iseseisvaks lugemiseks**?

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei so	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Sobivad väga hästi

14. Soovi korral kommenteerige lühidalt küsimuste 1-6 vastuseid.

3. OSA. Palun sirvige **LIHTSAS KEELES UUDISEID**.

15. 1. Mis keeletasemele oleks nende tekstide lugemine jõukohane? *

Mark only one oval.

- A1
- A2
- B1
- B2 ja kõrgemad tasemed

16. 2. Kui sobivad on uudiste teemad selle taseme õppijaile Teie arvates? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei ol	◯	◯	◯	◯	◯	◯	On väga sobivad

17. 3. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga huvitavad

18. 4. Tekstid on selle taseme õppijaile Teie arvates *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Väg	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Väga loomulikud

19. 5. Kuidas hindaksite nende tekstide järgmisi komponente? *

Mark only one oval per row.

	Väga raske	Raske	Pigem raske	Pigem kerge	Kerge	Väga kerge
Sisu	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Grammatika	◯	◯	◯	◯	◯	◯
Sõnavara	◯	◯	◯	◯	◯	◯

20. 6. Kui hästi sobivad need tekstid Teie arvates selle taseme keeleõppijaile **iseseisvaks lugemiseks**?

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Ei sobi	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Sobivad väga hästi

21. Soovi korral kommenteerige lühidale küsimuste 1-6 vastuseid.

KEELE LIHTSUSTAMISE PÕHIMÕTTED

22. Palun kirjeldage lühidalt kõige olulisemaid kriteeriumeid, millele peaks Teie arvates vastama A1-B1 taseme **keeleõppes iseseisvaks lugemiseks kasutatav lihtsustatud tekst**. *

Lisa 3. EKR lugemisskaalade tasemekirjeldused A1-B2

tase	Üldine kirjaliku teksti mõistmine	Lugemine tekstist ülevaate saamiseks	Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks	Ajaviitelugemine
A1	Mõistab fraashaaval väga lühikesi lihtsaid tekste, leides tuttavaid nimesid, sõnu ja levinumaid väljendeid ning lugedes vajadusel mitu korda.	Leiab ja mõistab olulist lihtsat infot reklaamides, sündmuste kavades, voldikutel ja brošüürides (nt mida pakutakse, hinnad, toimumisaeg ja -koht, väljumisaeg).	Aimab lihtsama sisuga teadete ja lühikirjelduste mõtet, eriti kui pilt teksti toetab. Mõistab lühikesi tekste huvipakkuval teemal (nt lühiuudised spordi- ja muusikasündmuste kohta, reisiuudised või lood), kui tekst on väga lihtsas keeles ja mõistmist toetavad illustratsioonid.	Mõistab lühikesi illustreeritud lugusid, mis kirjeldavad igapäevaseid tegevusi ja on kirjutatud lihtsate sõnadega.
A2	Mõistab lühikesi lihtsaid tekste konkreetsel teemal, kui tekstis kasutatakse sageli ettetulevat keelt, sh mõningaid rahvusvahelisi sõnu.	Leiab konkreetset ootuspärast teavet lihtsatest igapäevatekstidest (nt reklaamid, brošüürid, menüüd, loendid, ajakavad).	Mõistab tekste, milles kirjeldatakse inimesi, kohti, igapäevaelu, kultuuri jm, kui tekstid on lihtsas keeles. Mõistab põhipunkte lühiuudistes, mis kajastavad huvipakkuvat teemat (nt sport, tuntud inimesed). Mõistab lühikest faktilist kirjeldust või aruannet oma valdkonnas, kui tekst on lihtsas keeles ja ei sisalda ettenägematuid detaile.	Mõistab põhipunkte lühiartiklis, mis kajastab ootuspäraselt toimuvat sündmust, kui tekst on selge ülesehitusega ja lihtsas keeles. Mõistab põhipunkte lühikestes ajakirjaartiklites, mis käsitlevad konkreetseid igapäevateemasid (nt hobid, sport, ajaviitetegevus, loomad).
A2+			Tabab asjassepuutuvat teavet lihtsamas tekstis, kus kirjeldatakse sündmusi. Mõistab üldjoontes uudislugu, mis kajastab tuttavat tüüpi sündmust, kui loo sisu on tuttav ja ootuspärane. Oskab leida peamist infot lühikesest uudisloost või lihtsast artiklist, milles arvudel, nimedel, illustratsioonidel ja pealkirjadel on oluline roll ja nad toetavad teksti mõistmist. Mõistab põhipunkte lühikestes tekstides, mis kajastavad igapäevateemasid.	

B1	Mõistab otsesõnalisi faktipõhiseid tekste rahuldaval tasemel, kui teema kuulub tema huvivaldkonda.	Suudab leida ja mõista asjakohast teavet otsesõnalistes igapäevatekstides (kirjad, brošüürid ja lühemad dokumendid). Oskab hinnata, kas artikkel, aruanne või arvustus on vajalikul teemal.	Mõistab otsesõnalise uudisloo põhisisu, kui teema on tuttav. Mõistab suuremat osa faktipõhisest infost huvipakkuval tuttaval teemal, kui tal on piisavalt aega mitu korda lugeda. Mõistab otsesõnalisi faktipõhiseid tekste oma huvide või õppimisega seotud teemal.	Mõistab kohtade, sündmuste, selgelt väljendatud tunnete ning seisukohtade kirjeldusi artiklites, milles kasutatakse sagedat igapäevakeelt.
B1+				Loeb laiale lugejaskonnale mõeldud ajalehe- või ajakirjaartikleid, mis käsitlevad filme, raamatuid, kontserte jm, ja mõistab nende põhipunkte.
B2	Loeb suuresti iseseisvalt, kohandades lugemise viisi ja kiirust olenevalt tekstist ja lugemise eesmärgist ning kasutades sobivaid abimaterjale. Tal on suur aktiivne lugemissõnavara, kuid raskusi võib olla haruldaste idioomide mõistmisega.	Suudab kiiresti pikki keerukaid tekste läbi vaadata, et leida asjakohased detailid. Tuvastab kiiresti laia erialast teemaringi käsitlevate uudiste, artiklite, ülevaadete sisu ja asjakohasuse, et otsustada, kas tasub põhjalikumalt lugeda.	Mõistab päevakajalisi probleeme käsitlevaid artikleid ja ülevaateid, kus autorid väljendavad kindlaid hoiakuid ja seisukohti. Saab aru, millal esitatakse tekstis fakte ja millal püütakse lugejat milleski veenda. Tunneb ära arutleva teksti osad: poolt- ja vastuargumendid, probleem ja selle lahendus, põhjus ja tagajärg.	Loeb ajaviiteks suuresti iseseisvalt, kohandades lugemiskiirust ja -viisi eri tekstidele (nt ajakirjad, lihtsad romaanid, ajalookirjandus, elulood, reisikirjad ja -juhid, laulusõnad, luule) sobivaks ning kasutades valikuliselt asjakohaseid teatmeallikaid.

Lisa 4. Uudistekstide võrdlus Soome arekeele printsiipidest lähtuvalt

	TEKST	ERR lihtsad uudised	Easy-uudised	Lihtsas keeles uudised
1	Teksti on tervikuna ühiskeelest lihtsam ja lühem	+	+	+/-
2	Teemat käsitletakse lugejat huvitavast küljest	+	+	+
3	Teemat käsitletakse konkreetsete tähelepanekute ja argielu näidete kaasabil	-	-	+
4	Testis pole sisuauke, lugeja saab piisavalt infot, et teksti mõista	-	+	+
5	Tekst selgitab iseennast ega toetu liiga palju lugejate eelteadmistele ega muudele eraldiseisvatele tekstidele	-	+	+
6	Tekstist tuleb selgelt välja selle informatiivne eesmärk: anda juhised, anda infot või mõjutada lugejat	+	+	+
7	Teemat käsitletakse konkreetsete isikute ja tegijate kaudu: politseinik, meie. Võimalusel välditakse abstraktseid substantiive	-	+	+
8	Tekstis pole ebaolulist teavet.	+	-	+
9	Tekst pole liiga tihe, ühte lausesse pole pakitud liiga palju informatsiooni.	-	+	+
10	Teksti toon on olukorraga sobiv	+	+	+
11	Tekst ei alahinda lugejat – ei selgita liiga palju ega ole targutav-õpetlik, teksti on sihtrühmale eakohane.	+	-/+	+
12	Tekst on selgesti lugejale suunatud (näiteks asesõna *sina* kasutamine).	-	-	+
13	Lugejatele suunatud käitumisjuhised on selged ja lihtsad. Tekstis on selgesti eristatavad asjad, mis on lugejatele kohustuslikud (*pead*) ja võimalikud või soovitatavad (*võid*). Lugejatele mõeldud juhistes ei kasutata umbisikulist tegumoodi.	-	-	+

14	Asjadest räägitakse üldisel tasandil vaid siis, kui teemast rääkimisel ei tundu loomulikuna kasutada otsest pöördumist.	-	+	+
15	Lugejat ei esitata üldiselt passiivsena või abivajajana, vaid aktiivse tegutsejana.	-	-	+
16	Pealkiri ja algus aitavad lugejat kohe alguses saada aru teksti peamisest sõnumist.	+	+	+
17	Tekst areneb edasi järjepidevalt ja loogiliselt.	+	+	+
18	Tekst on vahepealkirjade ja suurema reavahe abil jagatud sobiva suurusega osadeks.	-	-	+
19	Teksti osad on üksteisega loomulikul viisil seotud, tekstisisene sidusus on hea. Lugejal hoomab kergesti põhjuse-tagajärje (*seepärast, et*), aja- (*enne, hiljem, seejärel*) ja tingimusseoseid (*kui..., siis...*).	-	-	+
20	Teksti ülesehitus aitab olulist tähele panna	-	-	+
21	Tekstis ei viidata varasemalt öeldule niimoodi, et lugejal tuleb endal vastav koht tekstist üles leida.	-	-	+
22	Grammatiliste aegade ja ajaväljendite kasutamine tekstis on järjepidev.	-	+	+
23	Loetelud on lühikesed. Loetletud asjad moodustavad terviku ja on kõik samast liigist.	-	-	+
24	Tekst vastab oma tekstitüübi tüüpilistele parameetritele.	+	+	+
25	Tekstis pole sisulisi vigu.	+	+	+
26	Tekst täidab ühiskeele õigekirjareegleid.	+	+	+
27	Sisu vastab pealkirjale.	+	+	+
	SÕNAVARA			
28	Tekstis on põhiliselt lugejatele tuntud, laialdaselt kasutatavad sõnad.	-	+	+
29	Kui rasket sõna ei saa asendada ega vältida, on seda selgitatud lugejatele arusaadaval ja	-	+	+

	konteksti sobival viisil.			
30	Tekstis ei esine väga palju pikki sõnu.	-	+	+
31	Tekstis on valdavalt konkreetse tähendusega sõnad (haigla, kirjutan).	-	+	+
32	Kordusi kasutatakse selleks, et lisada tekstile arusaadavust. Samale asjale ei viidata liiga paljude eri viiside ega erinevate sünonüümidega.	-	+	+
33	Selgitused on asjakohased, kui tundmatuks peetav sõna esineb esimest korda. Selgitus ei too kaasa vajadust lisaselgituste järele. Pikas tekstis võib selgitust korrata.	-	-	+
34	Tekstis ei seletata sõnu, millest oletatakse, et need on lugejaile juba tuttavad.	+	+	+
35	Tekstis on kasutatud vaid hädavajalikke erialatermineid, mis on hästi lahti seletatud.	-	-	+
36	Pikkade liitsõnade puhul korratakse tekstis vaid selle sõna ühte osa (*haridus- ja teadusministeerium* > *ministeerium*).	-	-	-
37	Pronoomeniviited on selged ning pronoomen pole tekstis viitamisalusest väga kaugel.	-	+	+
38	Tekstis pole võõrsõnu juhul, kui neil on olemas tuntud omakeelne vaste.	-	-	-
39	Piltlikku keelt on vähesel määral ning seda kasutatakse vaid siis, kui need väljendid on tuntud ja laialt levinud.	+	+	+
40	Tekstis ei ole piltlikke väljendeid, millest arusaamine nõuab loovat lähenemist ja kujutlusvõimet (*klaaslagi*).	+	+	+
41	Tekstis on suured täpsed arvud vaid siis, kui need on hädavajalikud. Arve on ümardatud (*6889* > *umbes 7000*).	-	-	+
42	Arvud, hulgad, mõõtühikud ja nende vahelised seosed esitatakse illustratiivselt.	-	-	+
43	Tekstis pole lühendeid, välja arvatud need lühendid, mille lühedatud kuju on rohkem	-	+	+

	tuntud kui pikk kirjakuju, näiteks ÜRO.			
	KEELELINE EHITUS			
44	Tekstis pole väga palju keerulisi tarindeid.	-	+	+
45	Laused on peamiselt lühikesed.	-	+	+/-
46	Igas lauses on esitatud vaid üks oluline asi.	-	+	+/-
47	Substantiividel ei ole keerulisi tarindeid, nagu partitsiiptarindid.	-	+	-
48	Tekstis pole lauselühendeid ega muid infiniittarindeid.	-	+	-
49	Tekstis kasutatakse noomeni algvorme, kui see on lauses võimalik ja loomulik.	-	-	-
50	Tekstis on peamiselt kasutatud noomenite kergemaid käändeid. Harvemini esinevaid proovitakse vältida.	-	-	-
51	Tekstis pole sõnu, milles esineb korraga mitmeid erinevaid grammatilisi elemente, näiteks liiteid ja muutelõppe	-	+	-
52	Verbid on põhiliselt olevikus ja lihtminevikus. Täis- ja enneminevikku kasutatakse vaid siis, kui teksti ajasuhted seda nõuavad.	-	+	-
53	Verbil kasutatakse peamiselt indikatiivi ja imperatiivi 2. vormi. Tekstis pole keerukaid ja harvaesinevaid verbivorme.	-	+	+
54	Tingivat kõneviisi kasutatakse vaid siis, kui seda ei saa asendada indikatiiviga ilma, et lause tähendus märgatavalt muutuks.	-	+	+
55	Substantiividel pole mitmeid erinevaid laiendeid.	-	+	+
56	Kokkukuuluvad sõnad, nagu liitverbid ja verbide rektsioonisõnad, esitatakse kas kõrvuti või siis üksteisele võimalikult lähedalasuvalt.	-	+	-
57	Tekstis on peamiselt laused, kus on isikuline tegumood.	-	+	+

58	Tekstis pole nominalisatsiooni.	-	+	+
59	Tekstides kasutatakse otsest sõnajärge (näiteks subjekt, predikaat, objekt). Ümberpööratud sõnajärge kasutatakse vaid siis, kui teksti ehitus seda nõuab või tekst muutuks vastasel korral väga monotoonseks.	-	+	+
60	Öeldis on lause alguses (2. kohal)	-	+	+
61	Tekstis kasutatakse umbisikulist tegumoodi vaid siis, kui tegijat ei teata või tegija mainimine pole oluline.	-	+	+
62	Lauses ei esitata kahekordset keeldu (Arveid ei saa jätta maksmata).	-	+	+
63	Liitlaused on lihtsa struktuuriga. Kõrvallauseid on vaid üks.	-	+	+/-
64	Liitlauses on pealause ja kõrvallause teksti mõistetavuse seisukohast loogilises järjestuses.	-	+	+
65	Liitlausetes on laused teineteisega seotud näiteks sidenditega (sellepärast, aga, kui) nii, et asjade vahelised suhted ilmnevad tekstist.	+	+	+
66	Tekstis pole kiillauseid.	-	+	+
67	Liitlausetes ei esitata keerulisi eitussuhteid (*Sa ei saa hinnet, kui sa ei esita oma tööd*.)	-	+	+
	VÄLISILME JA KUJUNDUS			
68	Teksti üldine ilme on selge ja tekst hästi liigendatud.	+	+	+
69	Teksti lugemisjärjekord on selge. Lugeja saab kergesti aru, kuidas tekstis edasi minnakse.	+	+	+
70	Pildid ja nende tundesõnum on tekstiga samalaadne, nad aitavad tekstist aru saada.	+	+	+
71	Pildid on hea kvaliteediga ja selged. Pildil olevad objektid on selgesti eristatavad ja neid on kerge tuvastada.	+	+	+

72	Trükitud tekst on joondatud arekeele põhimõtteid järgides. Näiteks: Lause algab alati rea algusest. Kokkukuuluvad sõnad (fraasid) on samal real.	-	-	+
73	Põhisisu on kerge märgata ja tähelepanu on sellele suunatud. Trükisel või lehel pole liigselt erinevaid elemente tegelikule tekstisisule lisaks.	+	+	+
74	Tekstis ei kasutata eri tüüpi, ebatavaliselt kujundatud või üldiselt raskesti loetavaid kirjatüüpe (näiteks liiga kitsad, varieeruva paksusega tähed jm).	+	+	+
75	Tekstis on vaid paar erinevat kirjatüüpi, et teksti üldilme oleks selge.	+	+	+
76	Kursiivi või rasvast kirja kasutatakse vaid lühikestes katkendites. Läbivat suurtähte on vähesel määral. Tekst on peamiselt väiketähtedes.	+	+	+
77	Kiri on piisavalt suur, vähemalt 12.	+	+	+
78	Teksti reavahe on piisavalt suur, et tähed kokku ei puutuks.	+	+	+
79	Teksti taust on ühevärviline ning tekst ei asu otse pildil ega kujutisel.	+	+	+
80	Teksti ja tausta tumeduskontrast on piisav, tekst on tume ja taust on hele.	+	+	+
81	Teksti ülesehitus on selge, näiteks pealkirjad eristuvad tekstist selgelt , üldpealkiri eristub alapealkirjadest ja pildi juurde kuuluv tekst on pildi juures	+	+	+
82	Teksti välisilmet on kerge silmaga haarata. Eri elementide (lõigud, pealkirjad, veerud, pildid, piltide juurde kuuluvad tekstid) vahel on piisavalt vaba ruumi.	+	+	+
83	Teksti vasem äär on joondatud, parem äär on ebaühtlane. Tekstis puuduvad poolitused.	-	-	+
84	Pildid sobivad teksti avaldamise viisiga kokku. On arvestatud erinevate	+	+	+

	avaldamisviisidega (võrguleht, trükitud tekst).			
85	Pildi ülesanne (info vahendamine, tunde loomine, visuaalne tugi) sobib kokku teksti sõnumi eesmärgiga.	+	+	+
86	Illustreerimisel on arvestatud lugejaga, näiteks täiskasvanutele mõeldud tekstis on ka täiskasvanutele sobivad illustratsioonid.	+	+	+
87	Piltide paigutus toetab teksti mõistmist.	+	+	+
88	Pildid esitavad objekte nende tüüpilisest vaatenurgast, erilisi vaatenurki on välditud.	-	-	+
89	Pildil on olulised asjad hästi eristatavad, ebaolulised ja asjasse mittepuutuvad objektid on eemaldatud või ei asu keskmes.	+	+	+
90	Piltide allkirjad toetavad piltide mõistmist ja seostamist teksti sisuga.	+	-	+
91	Sümbolid on kergesti äratuntavad ning neid kasutatakse nende tüüpilises tähenduses. Info on vajadusel sümboliga paralleelselt ka teksti kujul.	+	+	+
92	Lehekülg on kitsas	-	-	+
93	Teksti on kerge silmadega järgida, selles on liigendamist hõlbustavad vahepealkirjad.	-	-	+
94	Kui tekst on joondatud arekeele põhimõtete kohaselt, siis see joondus ei lähe segi ka ekraani väikeste mõõtmete (näiteks telefoni) korral.	-	-	+
95	Kui tekstis on linke, siis annavad need kasutajale olulist ja arusaadavat lisateavet.	-	+	+
96	Lingid eristuvad muust sisust ja nende jaoks on oma märkimisviis, mida ei kasutata tekstis kuskil mujal.	-	-	+

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lea Kreinin,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lihtsustatud uudistekstide kasutamine iseseisvaks lugemiseks eesti keele teise keelena õppes“, mille juhendajad on Mare Kitsnik ja Maigi Vija, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lea Kreinin (allkirjastatud digitaalselt)

28.05.2024